

**A HATÁRON TÚLI MAGYAR NEMZETI KÖZÖSSÉGEK
SZIMBÓLUMAI, VALAMINT AZ EZEKET ÖVEZŐ
KONFLIKTUSOK A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN**

SJE825

2022.04.19.

Tartalomjegyzék

1	Bevezetés	4
	Témaválasztás indoklása, célkitűzések, módszertan	4
	Elméleti háttér.....	5
2	Határon túli magyar közösségek kialakulása a Kárpát-medencében	7
3	Románia	12
3.1	A romániai magyar közösség közjogi helyzete.....	12
3.2	Románia kisebbségi jogi szabályozásai.....	13
3.3	Magyar zászló és himnusz Erdélyben	14
3.4	Székely szimbólumrendszer	15
3.5	A szimbólumok körüli jogi konfliktusok	18
4	Ukrajna	20
4.1	Az ukrajnai magyar közösség közjogi helyzete	20
4.2	Ukrajna kisebbségi jogi szabályozásai.....	22
4.3	Szimbólumok az ukrajnai magyarok körében.....	24
4.4	A szimbólumok körüli jogi konfliktusok	24
5	Szerbia.....	26
5.1	A szerbiai magyar közösség közjogi helyzete.....	26
5.2	Szerbia kisebbségi jogi szabályozásai	28
5.3	Szimbólumok a szerbiai magyarok körében	29
6	Szlovákia	30
6.1	A szlovákiai magyar közösség közjogi helyzete	30
6.2	Szlovákia kisebbségi jogi szabályozásai.....	32
6.3	Szimbólumok a szlovákiai magyarok körében	33
6.4	A szimbólumok körüli jogi konfliktusok	34
7	Szlovénia	37

7.1	A szlovéniai magyar közösség közjogi helyzete	37
7.2	Szlovénia kisebbségi jogi szabályozásai	38
7.3	Szimbólumok a szlovéniai magyarok körében.....	39
8	Konklúzió.....	39
9	Köszönetnyilvánítás	40
10	Irodalomjegyzék	41

1 BEVEZETÉS

Témaválasztás indoklása, célkitűzések, módszertan

A rendszerváltás óta a Kárpát-medencében élő határon túli magyar nemzeti közösségek kérdésköre kiemelkedően sok figyelmet kap a politika színterén és a mindennapokban egyaránt. Számos kutatás készül és sok szakirodalmi mű jelenik meg az autonómiával és a kisebbségi jogok vizsgálatával kapcsolatban. Az elmúlt években még mindig sokat hallani és olvasni olyan esetekről, amelyekben a magyar közösségek tagjait hátrányos megkülönböztetés éri lakóhelyükön. A nyelvhasználat, a fiatalok iskoláztatása vagy akár a hivatali ügyek intézése is sok konfliktust okoz a Magyarországgal szomszédos államok és magyar nemzetiségű lakosaik között.

A Nemzeti Közszerológati Egyetem nemzetközi igazgatási szakos hallgatójaként mindig is felkeltették az érdeklődésemet a határokon átívelő kérdések. Kisgyermek korom óta minden évben több alkalommal utazom el Erdélybe, így a külhoni magyarok kérdésköre közel áll hozzám. A romániai magyar jelenlétnek az egyik kézzelfogható jele az a sok magyar, illetve székely zászló, amely az utóbbi években az ottani épületeket díszíti. Sőt, a székely zászló sok magyarországi középületre is felkerült. Ez elgondolkodtatott a magyaroknak otthont adó többi szomszédos állam helyzetéről is. Végül emiatt kezdett foglalkoztatni a Kárpát-medencében élő magyar nemzeti közösségek jelképhasználatát és az ekörül kialakuló jogi viták.

Kutatásom során két kérdésre keresem a választ. Elsőként arra, hogy melyek azok a már meglévő és újonnan kialakult szimbólumok, amelyekre a határon túli magyarok támaszkodnak, illetve amelyek segítségével összefogják közösségeiket és ezek hogyan kötődnek az összmagyar szimbólumokhoz? Másodsor, hogy ezeknek a jelképeknek a használata milyen konfliktusokat eredményezett a közelmúltban? Szorosan idetartozik az is, hogy ezekhez hogyan viszonyulnak a többségi nemzetek tagjai és főleg a szomszédos államok hatásai. A választ sokszor nem csak a kisebbségi jogi szabályokban, hanem az általános jelképhasználati törvényekben vagy más speciális jogszabályokban lehet megtalálni.

Kutatásom célja tehát, hogy az említett jelképhasználattal kapcsolatos kérdésekre választ találjak és ezeket összehasonlítsam a vizsgált országokban. Részletes összehasonlító elemzésben a Magyarországgal szomszédos országok közül azokat vizsgálom külön-külön, amelyek területén jelentősebb számban és szervezettebb formában élnek magyar közösségek. Ilyen ország mindenképpen Románia, Szerbia, Szlovákia, Szlovénia és Ukrajna. Annak érdekében, hogy a feltett kérdéseket megválaszoljam, meg kellett vizsgálnom a határon túli

magyar közösségek fejlődésének körülményeit az első világháború utáni elcsatolásuktól egészen napjainkig, illetve meg kellett néznom a vizsgált országok kisebbségekre vonatkozó jogszabályi hátterét. Végül egy összefoglaló részben a meglévő információk alapján levonom a következtetéseket és rávilágítok a különbségekre.

Dolgozatom elkészítéséhez a történeti vizsgálat és az összehasonlító elemzés kutatási módszereket alkalmaztam. A jogi keretek felvázolása mellett igyekeztem megnézni a konkrét konfliktusos helyzeteket is. Az adatgyűjtés során nehézséget jelentett, hogy dolgozatom nemzetközi aspektusa miatt külföldi eredetű és idegen nyelvű jogszabályok, egyezmények vizsgálata is szükséges volt. Ezek felkutatásában és lefordításában többször segítségért fordultam az érintett területeken élő szakértőkhöz, magyar szervezetek tagjaihoz. Emellett a téma viszonylagos újszerűsége révén a források között nem a klasszikus, jól bevált szakirodalmi művek jellemzőek, sokkal inkább a friss tanulmányok és az érintett régiók folyóiratai. Néhány helyen az újságcikkekre is kénytelen voltam támaszkodni.

Elméleti háttér

A modern világ klasszikus állami és nemzeti szimbólumai a zászló, a címer és a himnusz. Ezeken kívül hivatalos állami jelkép lehet még az állami jelmondat, az állami pecsét vagy az állami zászlótól elkülöníthető államfői zászló. Az állami és nemzeti jelképeknek egyaránt van külső és belső funkciója. Külső funkciójuk az, hogy egy adott közösség önazonosságát reprezentálják, míg belső funkciójuk az adott közösséghez kötődő személyek integrálása és összetartozásuk megerősítése.¹ A szimbólumok emellett egyfajta információhordozók, amik az adott állam, területi egység és közösség történelmi múltjáról, büszkeségeiről és traumáiról tudnak „mesélni”. Olyan erővel bírnak, amivel nemzeti kötődést tudnak létrehozni és e kötődés fenntartásában is szerepet játszanak. Az összes nemzeti szimbólumra igaz, hogy az önreprezentációért, elismerésért folytatott küzdelmek elengedhetetlen alkotóelemei, amik hozzá tudják kapcsolni a közösséget a társadalmi, politikai mozgalmakhoz.² Ebből fakadt viszont a konfliktushordozó potenciáljuk is.

Magyarországon alapvetően három alaptörvényben is szabályozott hivatalos állami jelkép alakult ki: a címer, a zászló és a himnusz. A címernek középkori gyökerei vannak, aminek

¹ HALÁSZ, I., SCHWEITZER, G. (2020.) *Nemzeti jelképek.* ([1]- [15]) Forrás: Internetes Jogtudományi Enciklopédia: <https://ijoten.hu/szocikk/nemzeti-jelkepek#block-1552>

² PATAKFALVI-CZIRJÁK, Á. (2021). *A székely zászló a politikától a hétköznapiakig.* (old.: 39-42). Budapest: Napvilág kiadó.

színeiből később a magyar trikolor is kialakult.³ A határon túli magyaroknak a magyar zászló és a himnusz fontos, ha nem a legfontosabb szimbólumai. A háromszínű magyar trikolor piros, fehér és zöld színei a címerből származnak, azonban maga a zászló csak a 19. században alakult ki a polgári átalakulás eredményeként. Első általános és intenzív használata az 1848/49-es forradalom és szabadságharc idejére tehető. A magyar nemzeti zászló ekkor kezdett el rohamosan terjedni és beépülni a köztudatba.⁴ A Himnuszt 1823-ban írta meg Kölcsey Ferenc „Hymnus” címmel. Később, 1844-ben zenésítette meg Erkel Ferenc és máig ez a hivatalos verziója. A magyar zászlóhoz hasonlóan a Himnusz első intenzív korszaka is 1848-49 volt, a forradalom és szabadságharc alatt sorra zendült fel a Szózatral együtt. A kiegyezés után már mindenki számára nemzeti szimbólummá vált, azonban közjogi elismerésére csak az 1989-es rendszerváltáskor került sor, ekkor került be az alkotmányba.⁵ Napjainkra már egyértelműen az egységes magyar nemzet himnuszává vált és mind a zászló, mind a Himnusz elengedhetetlen része a magyar nemzeti kisebbségek identitásának.

A nemzeti kisebbségek jelképhasználatára vonatkozó szabályozásokat az egyes országok alkotmányai ritkán tartalmazzák. Általában ezekkel a kérdésekkel két féle törvény foglalkozik: kisebbségi törvények és önkormányzati törvények. A legtöbb országnak van külön jelképhasználati törvénye is, ami alapesetben a hivatalos állami jelképek használatát szabályozza, de néha tartalmaz utalásokat más országok jelképeinek használatára is. Kivételes esetekben előfordul az is, hogy a sport, a politika és a jelképek szoros kapcsolata miatt bizonyos sporttal kapcsolatos törvények is kitérnek a jelképhasználatra. Jelképhasználati kérdések ezen kívül bekerülhetnek alacsonyabb szintű jogszabályokba is, például kormányrendeletekbe. Emellett, ahol megvalósul a nemzetiségi közjogi autonómia, ott az azt megtestesítő képviselőtestületek saját határozataikban is dönthetnek jelképhasználattal kapcsolatos kérdésekről.

³ HALÁSZ, I., SCHWEITZER, G. (2010). *Szimbolika és közjog – Az állami és nemzeti jelképek helye a magyar alkotmányos rendszerben.* (old.: 37-43). Pozsony: Kalligram kiadó.

⁴ HALÁSZ, SCHWEITZER, 2010, old.: 43-45.

⁵ Uo., old.: 45-47.

2 HATÁRON TÚLI MAGYAR KÖZÖSSÉGEK KIALAKULÁSA A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN

Ahhoz, hogy a Kárpát-medencében élő határon túli magyar nemzeti közösségek kialakulását vizsgálhassuk, egészen az első világháborúig kell visszamennünk. Az első világháborúból a központi hatalmak oldalán harcolva az Osztrák-Magyar Monarchia 1918 végén vesztésként került ki. Az osztrák-magyar haderő felbomlott és 1918 végére az utódállamok⁶ nagyjából elfoglalták azokat a területeket, amelyeket aztán a trianoni békeszerződés 1920-ban végérvényesen nekik ítelt. A világháborút követő békekonferencia és békeszerződés előkészítésébe, ahol a Magyarországtól elcsatolt területekről is döntöttek, a vesztes államok képviselőit nem vonták be, őket már csak a kész tényekkel szembesítették.⁷

Az első világháborút lezáró békeszerződést 1920. június 4-én írták alá Versailles-ban, a Nagy-Trianon palotában. A trianoni béke adatai ismertek: Magyarország területe 283 ezer km²-ről 93 ezerre csökkent, lakossága 18,2 millió főről 7,6 millióra. Az elcsatolt területek lakosságának többsége ugyan nem volt magyar nemzetiségű, de több millió magyar mégis a magyar határokon túl találta magát. A probléma valódi gyökerét ugyanis az jelentette, hogy az új országhatárok meghúzásánál nem vették figyelembe a nemzetiségi, illetve nyelvi határokat, viszonyokat. A legpontosabb nemzetiségi adatokat az 1910-es népszámlálás eredményeiből tudjuk. A Romániához csatolt Erdély, Partium és a Bánság keleti részén megközelítőleg 1,7 millió magyar anyanyelvű személy került a határokon kívülre. A Csehszlovákiához került felvidéki és kárpátaljai területeken mintegy 1,1 millió, míg a Szerb-Horvát-Szlovén Királyságnak (azaz a későbbi Jugoszláviának) ítelt Szlavónország, Szeremség, Drávaköz, Muraköz, Bácska és a Bánság nyugati részén közel fél millió magyar élt. Emellett kisebb, néhány tízezres magyar ajkú lakossággal Ausztriához került Öörvidék.⁸

Mindezek eredményeképpen az újonnan megalakult nemzetállamokban az eddig többségben lévő magyar nemzetiségűek kisebbségbe kerültek, ami egy teljesen új helyzetet jelentett számukra. A legtöbb elcsatolt terület nem rendelkezett önálló, illetve speciális magyar identitással. Ez alól némileg kivételt jelent Erdély, hiszen ez a terület önálló fejedelemséget alkotott a 16. és 17. században, és egészen a dualizmusig megőrizte sajátos különállását. Ennek

⁶ A későbbi kisantant, ami egy 1921 és 1938 között fennálló katonai és politikai szövetség volt Csehszlovákia, Jugoszlávia és Románia között.

⁷ BÁRDI, N., FEDINEC, CS., SZARKA, L. (2008). *Kisebbségi magyar közösségek a 20. században* (old.:16., 22). Budapest: Gondolat Kiadó – MTA Kisebbségkutató Intézet.

⁸ KÁNTOR, Z. (2013). *Nemzetpolitikai alapismeretek: Köszolgálati tisztviselők számára* (old.:12). Budapest: Nemzeti Köszolgálati és Tankönyv Kiadó Zrt.

köszönhetően az Erdélyi Fejedelemségen belül már akkor kialakult egyfajta közös identitástudat.⁹

Az 1920-as változás azonban egységesen érintett minden külhonba kerülő magyart, ami nem egy magától kialakuló folyamat mentén, hanem egy politikai döntés miatt ment végbe. Ezért nevezhetjük ezeket a közösségeket kényszerközösségeknek.¹⁰ A kisebbségbe került magyaroknak ki kellett alakítaniuk egy új és sajátos intézményrendszert, ami segíthetett nekik az önszerveződésben és abban, hogy társadalmilag önállóan tudjanak működni. Ezt megnehezítette, hogy az új államok vezetőinek célja a kisebbségek minél gyorsabb integrálása és asszimilációja volt, aminek keretein belül elvárták a többségi nyelv, illetve kultúra elsajátítását. Azonban ettől a magyar közösségek elzárkóztak, és egyre jobban saját identitásuk felvállalására és kimutatására törekedtek. Így a várt etnikulturális homogenizáció pont az ellentétét váltotta ki.¹¹ Az asszimilációs folyamatokat némileg lassította az a tény, hogy az első világháborús győztesek kisebbségvédelmi egyezményeket is aláírtak a térségbeli utódállamokkal, amelyek némi védelmet nyújtottak az itt élőknek.

A két világháború közötti éveket az anyaország részéről leginkább a revíziós politika jellemezte, ami egyfajta ösztönzést jelentett a külhoni magyaroknak arra nézve, hogy törekedjenek az identitásuk minél további megőrzésére, erősítésére. 1938 és 1941 között úgy tűnt, hogy a revíziós politika sikereket ér el. Az első és második bécsi döntés, valamint Jugoszlávia északi részeinek megszállása révén sikerült az elcsatolt területek többségét visszaszerezni, de ez csak egy rövid időre maradt így. Magyarország végül ismét belesodródott egy világháborúba, amely az előzőnél is pusztítóbb volt. A háborút megint a vesztesek oldalán fejezte be, ami természetesen hatással volt a korábban visszaszerzett területek további sorsára. Az 1947-es párizsi békeszerződésekben, amely szerződések a második világháborút zárták le, sem a két bécsi döntés alapján Magyarországnak ítélt, sem az elfoglalt területeket nem ismerték el Magyarország részeként.¹² Az egész problematikát tehát alaposan újra kellett gondolni, különösen a geopolitikai fejlemények (kétpólusú világrend kialakulása) és részben a háborút követő magyar atrocitások tükrében.

⁹ JANCSÓ, B. (1931). *Erdély története* (old.: 3). Kolozsvár: Minerva Irodalmi és Nyomdai Műintézet RT.

¹⁰ BITSKEY, B. (2009). *Határon túli magyarság a 21. században* – konferencia-sorozat a Sándor-palotában 2006-2008 – Tanulmányi kötet (old.: 12). Budapest: Köztársasági Elnöki Hivatal. Forrás: mek.oszk: https://mek.oszk.hu/09200/09282/pdf/htm_konyv.pdf (Letöltés dátuma: 2022.02.15).

¹¹ BÁRDI, FEDINEC, SZARKA, 2008, old.: 72

¹² Uo., old.: 200-203.

Az 1940-es évektől 1989-ig a Romániában, Csehszlovákiában és Jugoszláviában élő magyar közösségek helyzete nem egyformán változott. A helyzetük alakulásának különböző fázisai voltak, amelyekbe egyaránt beleférték akár a tettegességgig fajuló atrocitások, akár a területi autonómia megadása. Romániában például 1944 őszén több tízezer magyart munkatáborokba vittek, ahol a becslések szerint ezrek vesztették életüket.¹³ Mindezek ellenére a szocializmus első évei a romániai magyar közösség számára inkább előrelépést hoztak. Szovjet nyomásra ugyan, de az 1952. évi román alkotmány kimondta a Magyar Autonóm Tartomány (MAT) létrehozását. A MAT területileg a történelmi Székelyföldet foglalta magába, demográfiaileg pedig a Romániában élő magyarok egyharmadát. Keretein belül lehetővé vált a kétnyelvűség, a magyarok közigazgatásban való részvétele és egy önálló alapszabályt is kapnia kellett volna, amire végül nem került sor. Igaz, mindez a sztálini típusú diktatúra idején alakult ki, ami limitálta a gyakorlati megvalósulást. Ez a viszonylag kedvező helyzet 1960-ig állt fenn, amikor egy közigazgatási reformmal kimondatlanul, de felszámolták a Magyar Autonóm Tartományt. Ettől kezdve a magyarok helyzete ismét romlásnak indult, ami Nicolae Ceaușescu román kommunista politikus elnöksége alatt (1965-1989) érte el mélypontját.¹⁴

Először úgy tűnt, hogy Ceaușescu támogató lépéseket tesz a magyar kisebbség felé, azonban később bebizonyosodott, hogy ez csak a kirakatpolitika része volt. Az úgynevezett „júliusi tézisek”¹⁵ elhangzásától, 1971-től kezdve a romániai kisebbségek egyre kilátástalanabb helyzetbe kerültek. A cenzúra szigorításával folyamatosan tűntek el művek, cikkek vagy akár egész témák a sajtóban, tévében és az oktatásban. Ezzel párhuzamosan a kisebbségi kulturális élet és az oktatási rendszer önállósága is minimalizálódott. A nyolcvanas évekre odáig fajult a helyzet, hogy a magyar nyelv használatát és a nemzetiségi intézményeket is teljesen ellehetetlenítette a Ceaușescu rezsim.¹⁶

A második világháború idején és azt követően a csehszlovák vezetés egyértelmű célja volt országuk homogén szláv nemzetállammá való átalakítása, amely csak a német és magyar lakosság eltávolítása révén valósulhatott meg. Ennek előkészítéseként megkezdődött a magyar

¹³ KÁNTOR, 2013, old.: 15-16

¹⁴ GULYÁS, L. (2010. szeptember 1). *A tartományi rendszer és a nemzeti kérdés Romániában 1950-1968*. Forrás: Tér és Társadalom XXIV. évf./3 : <https://tet.rkk.hu/index.php/TeT/article/view/1334/2664> (Letöltés dátuma: 2022.02.20).

¹⁵ Az eredeti dokumentum címe a „Javaslatok a politikai-ideológiai, a párttagok, minden dolgozó ember marxista-leninista nevelésére irányuló tevékenység javítására” volt. 17 javaslatot tartalmazott, melyeket Nicolae Ceaușescu 1971. július 6-án intézett a Román Kommunista Párt (PCR) Végrehajtó Bizottságához (Comitetul Executiv). Forrás: <https://eurocom.wordpress.com/2013/05/23/az-1971-juliusi-tezisek-a-ceausescu-altal-1967-ben-kezdemenezett-reformok-utolso-szakasza-adevarul/> (Letöltés dátuma: 2022.02.20).

¹⁶ NOVÁK, Z. CS. (2017). Holtvágányon. A Ceaușescu rendszer magyarságpolitikája II. 1974—1989 (old.: 26-27; 74-77). Csíkszereda: Pro-Print Kiadó.

kisebbség politikai és közjogi ellehetetlenítése, aminek alapja az 1945-ben elfogadott kassai kormányprogram volt. A kormányprogram elfogadását követően különböző törvények és rendeletek mondták ki többek között iskoláik bezárását és a magyar nyelv hivatali használatának betiltását. A csehszlovák-magyar lakosságcsere és a magyarok csehországi deportálásai hatására erősen megváltozott a felvidéki magyar nyelvterület etnikai összetétele és elmaradt a szlovákiai magyarság saját hagyományainak kialakulása is.¹⁷ A kommunizmus első évei némileg javulást hoztak a csehszlovákiai magyar kisebbségek számára. Újraindulhatott a magyar nyelven történő oktatás, megint legálissá vált a hivatali magyar nyelvhasználat és a nemzetiségi politikai szereplők is pozíciókhoz juthattak. A csehszlovák parlament emellett elfogadta az 1968. évi nemzetiségi törvényt, amiben arányos képviselést biztosítottak a nemzetiségi kisebbségeknek. A szimbólumokról és használatukról viszont ebben a törvényben sem esik szó. Mindezek ellenére a kisebbségpolitikának még mindig sok ellentmondásos eleme volt, és a 1970-es 1980-as évek újabb visszalépést eredményeztek, legfőképp az oktatás és a nyelvhasználat területén.¹⁸

A korábban szintén Csehszlovákiához tartozó Kárpátalja 1945-ben a Szovjetunióhoz került. Ebben az időben mindkét állam törekvéseinek „útjában állt”, így az ott élő magyar közösséget egészen 1955-ig súlyos etnikai alapon történő megkülönböztetések érték. Több tízezer magyar férfit vittek el szovjet hadifogolytáborokba. Az ezt követő évekre a rendszerváltással bezárólag az oroszosítás volt a jellemző, a magyar nemzetiségűek pedig elszigetelődtek és nem volt lehetőségük komolyabb etnikai-nemzeti-kulturális fejlődésre.¹⁹

Jugoszláviában 1944-1945-ben a kommunista partizánalakulatok etnikai alapú tömeggyilkosságokat követtek el a magyar nemzetiségű lakosokkal szemben. Ezen felül Csehszlovákiához hasonlóan itt is kitelepítések és országon belüli széttelepítések nehezítették meg a kisebbségben lévő közösségek összetartását. Azonban a megtorlások után, Josip Broz Tito vezetésének (1945-1980) közepén javult a kisebbségek helyzete Jugoszláviában. Vajdaság autonómiát kapott és az itt viszonylag nagy arányban élő magyarok számára nyelvi és kulturális jogok széles körét biztosították. A Tito halálát követő években az egyre inkább nacionalistává váló vezetés ezeket a jogokat csorbítani kezdte és az 1980-as évek végén végül felszámolta a vajdasági autonóm tartományt.²⁰

¹⁷ BÁRDI, FEDINEC, SZARKA, 2008, old.: 210-215

¹⁸ BÁRDI, FEDINEC, SZARKA, 2008, old.: 262-267

¹⁹ FEDINEC, CS., VEHES, M. (2010). Kárpátalja 1919-2009 – történelem, politika, kultúra. (old.: 245-254).

Budapest: Argumentum kiadó.

²⁰ KÁNTOR, 2013, old.: 15-18

Az 1989-1991-ben végbemenő rendszerváltásoknak köszönhetően Kelet-Közép-Európában fokozatosan visszatért a többpártrendszer és a demokrácia. Bomlásnak indultak a szocialista föderációk (Csehszlovákia, Jugoszlávia és Szovjetunió) és a helyükön 1991 és 1993 között különböző utódállamok születtek meg. A Magyarországgal szomszédos országok alkotmányai végleg demokratikus keretekbe foglalták többek között a Kárpát-medencében élő magyar nemzeti közösségek jogait is. A különböző országok kisebbségi csoportjai sorra hozták létre saját szerveződéseiket, politikai pártjaikat és megfogalmazhatták törekvéseiket. Ehhez hozzájárult, hogy az anyaország is egyre fokozottabban részt vett a támogatásukban, valamint a kapcsolattartás is intézményesülni tudott. A Magyar Köztársaság 1989-ben kihirdetett alkotmányában rögzítésre került a következő nemzeti felelősségi klauzula: „A Magyar Köztársaság felelősséget érez a határain kívül élő magyarok sorsáért, és előmozdítja a Magyarországgal való kapcsolatuk ápolását.”²¹ Ez a sor új megfogalmazásban ugyan, de hasonló célokkal szerepel a ma is hatályban lévő Magyarország Alaptörvényében, az Alapvetés D cikkében. Magyarország a rendszerváltás után Romániával, Ukrajnával, Szlovákiával és Szerbiával is kötött kétoldalú szerződéseket, amelyekben a kisebbségek érdekvédelme is megjelenik.

A Kelet-Közép-Európában végbement események a kisebbségi kérdés nemzetközi aspektusát is előtérbe hozták. Nagy előrelépésnek számított, hogy az Egyesült Nemzetek Szervezetének Közgyűlése 1992-ben elfogadta a nemzeti vagy etnikai, vallási és nyelvi kisebbségekhez tartozó személyek jogairól szóló határozatot.²² Ez a határozat valódi jogi kötőerővel nem bír. E téren egy másik meghatározó momentum volt az Európa Tanács által 1995-ben írásba foglalt, és az ezt követő években hatályba lépett szerződés, a Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezmény. A Keretegyezmény 5. cikkelyének első bekezdése kimondja, hogy „*A Felek kötelezettséget vállalnak arra, hogy támogatják a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek számára kultúrájuk megőrzését és fejlesztését, úgyszintén identitásuknak, nevezetesen vallásuk, nyelvük, hagyományaik és kulturális örökségük megőrzésének feltételeit.*”²³ A kultúra és identitás megőrzése megjelenik a Keretegyezményben, amelynek elengedhetetlen részét képezik egy adott nemzet, nemzeti kisebbség számára a saját szimbólumaik is. Azonban

²¹ BÁRDI, FEDINEC, SZARKA, 2008, old.: 320-321

²² EGYESÜLT NEMZETEK SZERVEZETE, A Közgyűlés 47/135. sz. Határozata: Nyilatkozat a nemzeti vagy etnikai, vallási és nyelvi kisebbségekhez tartozó személyek jogairól (1992). Forrás: adattar.adatbank.transindex.ro: <http://adattar.adatbank.transindex.ro/nemzetkozi/dec-h.htm> (Letöltés dátuma: 2022.02.20).

²³ EURÓPA TANÁCS, 1999. évi XXXIV. törvény az Európa Tanács Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló, Strasbourgban, 1995. február 1-jén kelt Keretegyezményének kihirdetéséről. Forrás: net.jogtar.hu: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99900034.TV> (Letöltés dátuma: 2022.02.20)

konkrétan a jelkép vagy szimbólum szavak nem jelennek meg az egyezmény szövegében. Ezt az egyezményt idővel mind a hét Magyarországgal szomszédos állam ratifikálta. A Keretegyezmény az egyik legelfogadottabb nemzetközi jogi kisebbségvédelmi dokumentum, valamint az egyetlen kisebbségek jogait érintő nemzetközi egyezmény, ami jogi kötőerővel bír. Ugyanakkor azt is fontos megemlíteni, hogy csupán megvalósítandó célokat tűz ki a részes államok számára, amely célok megvalósulása ellenőrizhető. Azonban semmilyen konkrét intézkedést nem fogalmaz meg arról, hogy az államoknak miképp kellene elérniük ezeket a célokat, ezért az esetleges elmaradásuk nem kikényszeríthető.²⁴

3 ROMÁNIA

3.1 A romániai magyar közösség közjogi helyzete

Románián belül a magyar nemzetiségűek túlnyomó többsége Erdély területén él. Erdély 100 239 km²-es összterülete teljes egészében a mai Románia határain belül található. Közigazgatásilag hat régióra, ezen belül 16 megyére oszlik. A 2011-es népszámlálás adatai szerint az Erdély területén élő 6 789 250 személy közül 1 216 666 személy magyar nemzetiségű volt, ami az összlakosság 19%-át tette ki. Ezzel a magyarok a románok után a második legnagyobb arányban jelenlévő nemzetiséget képviselik.²⁵

A szimbólumhasználat szempontjából fontos, hogy részletesebben megemlítssem és elkülönítsem Székelyföldet, mint régiót, hiszen itt voltak és a mai napig is itt a legintenzívebbek a szimbólumok körül kialakuló viták. Ha etnikai viszonyok alapján határozzuk meg Székelyföldet, akkor az csak Hargita és Kovászna megyét jelenti, ahol Románia népszámlálási adatai szerint is több, mint 70%-ban élnek magyarok. Korábban Székelyföld részeként említették Maros megyét is, azonban ha a három megyét együttesen vizsgáljuk, mára már a magyarok aránya 60% alatt marad.²⁶

Kutatómunkám szempontjából fontos továbbá bemutatni az Erdélyben tevékenykedő magyar politikai pártokat és szervezeteket. A legnagyobb és egyben legtöbb sikert elérő erdélyi magyar politikai párt az 1989-ben megalakult Romániai Magyar Demokrata Szövetség (RMDSZ). Az RMDSZ 1990 óta minden választáson elérte a parlamenti küszöböt, illetve számos önkormányzati pozíciót is megszerezett és így hatékonyan tudja képviselni a Romániában élő

²⁴ VIZI, B. (2013). *Európai Kaleidoszkóp - Az Európai Unió és a kisebbségek*. (old.: 18-20; 70-71). L'Harmattan Kiadó. Forrás: ResearchGate: [EUROPÁI KALEIDOSZKÓP Az Európai Unió és a kisebbségek.pdf](https://www.researchgate.net/publication/312111111_Európai_Kaleidoszkóp_Az_Európai_Unió_és_a_kisebbségek) (Letöltés dátuma: 2022.02.20).

²⁵ Erdélystat – Statisztikák. Népesség, etnikumok (2011-es népszámlálás). Forrás: Erdélystat: <http://statisztikak.erdelystat.ro/adatlapok/erdely/3280> (Letöltés dátuma: 2022.02.27.)

²⁶ PATAKFALVI-CZIRJÁK, (2021), old.: 55-56

magyar nemzeti kisebbséget. Vállalásai közé tartozik többek között az autonómia formák megfogalmazása, oktatási ügyek és az európai kisebbségvédelem előremozdítása. Céljai elérésének érdekében tagja az Európai Néppártnak (EPP) és az Európai Nemzetiségek Föderatív Uniójának (FUEN).²⁷ Másik két aktív politikai párt a Magyar Polgári Párt (MPP) és az Erdélyi Magyar Néppárt (EMNP), akik az utóbbi időben nagyfokú együttműködést mutattak egymással.²⁸ Az említett három párt részese volt a magyar és székely szimbólumok elfogadtatásáért folyó küzdelmeknek, valamint az e körül kialakuló jogellenes cselekedetek elleni tüntetéseknek és mozgalmaknak. Egy másik nagyon fontos szerveződés a 2003-ban megalakult Székely Nemzeti Tanács (SZNT), ami azonban nem tekinthető politikai pártnak, hiszen önmagát a Székelység közképviselői testületeként definiálja. Az SZNT tagjait a székely települések jelölik ki küldötként, a küldöttek száma a települések lakosságával arányos. Felépítése a széki elnökökből és az Állandó Bizottságból (elnök, alelnökök, jegyző) áll. Céljai eltérő módon ugyan, de hasonlóak az RMDSZ törekvéseihez. Mindkét szervezet meghatározó szerepet vállalt az autonómiakoncepciók kidolgozásában és az érvényesítés melletti törekvésekben. Az SZNT tekinthető a székely szimbólumpolitika vezetőjének, ami megmutatkozik abban is, hogy a ma ismert székely zászló 2004 óta a szervezet hivatalos zászlója is egyben.²⁹

3.2 Románia kisebbségi jogi szabályozásai

A Romániában élő nemzeti kisebbségek jogait az alkotmányban látszólag széles körűen szabályozzák. Románia hatályos, 1991. évi Alkotmányának 6. szakaszában, ami az identitáshoz való jogról szól, kijelentésre kerül a következő: *„Az állam elismeri és garantálja a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek jogát etnikai, kulturális, nyelvi és vallási identitásuk megőrzéséhez, fejlesztéséhez és kifejezéséhez.”* Ehhez szorosan kapcsolódik az anyanyelv elsajátítása és az anyanyelven történő oktatás, amit az alaptörvény 32. szakasza garantál. További jelentős alkotmányi szabályozás a kisebbségek parlamenti képviseletének biztosítása, ami az 59. szakaszban jelenik meg.³⁰ A nemzeti kisebbségek szimbólumhasználatának joga viszont hiányzik az alaptörvényből.

²⁷ A Romániai Magyar Demokrata Szövetség hivatalos oldala. (2022). Forrás: <https://www.rmdsz.ro/page/rolunk> (Letöltés dátuma: 2022.02.27.)

²⁸ Magyar pártok a romániai választások előtt: megugrani a parlamenti küszöböt. (2020. december 5). Forrás: Szabad Európa hírportál: <https://www.szabadeuropa.hu/a/romaniai-parlamenti-valasztasok-magyar-partok-parlamenti-kuszob-elozetes/30985378.html> (Letöltés dátuma: 2022.02.27)

²⁹ PATAKFALVI-CZIRJÁK, (2021), old.: 84

³⁰ Románia 1991. évi Alkotmánya. (6.; 32.; 59. szakasz) Forrás: HULEX jogtár: <https://jogtar.hulex.hu/torveny/romania-1991-evi-alkotmánya> (Letöltés dátuma: 2022.02.27)

A nem teljes körű, de kielégítőnek nevezhető alkotmányos keret mellett azonban a törvényi keretben több hiányosság is megfigyelhető. Számos törvény született az anyanyelvhasználat területén, ezen belül az oktatással, helyi közigazgatással és igazságszolgáltatással kapcsolatban, a legnagyobb hiányt azonban a nemzeti kisebbségek jogállásáról szóló komplex törvény el nem fogadása jelenti, annak ellenére, hogy az RMDSZ a korábbiakban törvénytervezetet is nyújtott be a parlamentnek.³¹ Az etnikai, nemzeti kisebbségek szimbólumainak használatáról törvényi szinten sem, vagy csak alig esik szó.

A törvényi keret hiányosságát és átláthatatlanságát egy jól szemléltető példa a 2001. évi 1157. kormányhatározat 231. cikkelye. E szerint „[a]z etnikai kisebbségek – amelyek nemzeti szinten szervezetekbe, szövetségekbe vagy egyesületekbe szerveződnek – meghatározott eseményeken saját jelképeiket is használhatják.” Ez a kisebbségi jelképhasználatra vonatkozó rendelkezés látszólagosan ugyan engedi az etnikai kisebbségeknek, hogy saját jelképeiket használják, azonban sok része tisztázatlan marad. A meghatározott események fogalma rész sehol sincs pontosítva, illetve a szervezetekbe, szövetségekbe vagy egyesületekbe való szerveződés nagy mértékben limitálja a lehetőségeket.³²

Kivételt jelent az 1994. évi 75. zászló és himnusz törvény, ami Románia hivatalos jelképhasználati törvénye és nem sorolható a kisebbségi jogi szabályozások közé. Egy másik hasonló kivétel a 2015/141-es zászlótörvény, ami szintén nem sorolható a kisebbségi jogi szabályozások közé, de a kisebbségi szimbólumhasználat, nevezetesen a székely zászló hatására született meg. Azonban mindkettő törvényre igaz, hogy a más államok zászlóinak használata és himnuszainak éneklése is részletesen van szabályozva bennük (utóbbiban csak a zászlóhasználat), amire a későbbiekben bővebben is ki fogok térni.

3.3 Magyar zászló és himnusz Erdélyben

A magyar zászló és a Himnusz erdélyi elterjedése is 1848-ra tehető, kezdve a márciusi ifjak 12 pontjának utolsó pontjával. Az ebben az időben igazgatásilag különálló Erdély és Magyarország unióját az erdélyi magyarok és székelyek minden további nélkül támogatták.

³¹ VARGA, A. (2019). *A nemzeti kisebbségek jogainak érvényesülése a román alkotmánybíróági esetgyakorlatban*. Forrás: Acta Humana – Emberi Jogi Közlemények, 7(3), 87–118: http://real.mtak.hu/121239/1/Varga_2019.pdf (Letöltés dátuma: 2022.02.27).

³² Pál Előddel, a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem jogi szakának megbízott oktatójával folytatott levelezésemből.

Egyrésről e mozgalom szimbólumaként, másrésről a forradalom áttérjedésével terjedt el és vált egyértelmű jelképpé a nemzeti trikolor és a Himnusz Erdély területén.³³

Erdélyi látogatásaim során tapasztaltam, hogy magyar zászlókat a hétköznapiakban is tűztek ki magánházakra, középületekre és iskolákra. Egységes, intenzív használatuk leginkább a magyar nemzeti ünnepekre, többek között március 15-re és október 23-ra, illetve hivatalos személyek fogadására jellemző, ami a nemzeti szimbólumok használatára a legtöbb helyen igaz. A Himnusz is ezeken az ünnepélyeken hangzik el legtöbbször, amit általában a Székely Himnusz követ. Ahogy a székely szimbólumok, úgy a magyar nemzeti szimbólumok használata körül is számos konfliktus volt a közelmúltban, aminek egy külön fejezetet szánok dolgozatomban.

3.4 Székely szimbólumrendszer

A mai székely zászló kialakulását és megalkotását sok vita övezi, de az vitathatatlan, hogy a magyar trikolor mellett idővel mind a székelyek, mind az erdélyi magyar közösségek önkifejezésének jelképévé vált. A ma ismert változat 2004-ben született meg Kónya Ádám helytörténész tervei alapján. Gyökerei egészen a 16-17. századig nyúlnak vissza, amikor is az égszínkék mezőbe helyezett sugaras naparc és ezüst félhold beépül az Erdélyi Fejedelemség címerébe. Később része lett a nagyfejedelemségi rangra emelt Erdély címerének és a mai napig Románia címerében is láthatóak ezek a motívumok az öt részre osztott pajzs egyes részleteiben. Ezen felül a 17. században különböző hadizászlókon is megjelent a kék szín és az arany csillag, valamint a hold.³⁴

A Székely Nemzeti Tanács már a tervek megszületésének évében, 2004-ben megszavazta saját jelképeként, majd a Székelyföldi Önkormányzati Nagygyűlés 2009-ben egész Székelyföld zászlajává nyilvánította. A Székelyföldi Önkormányzati Nagygyűlés egy találkozó volt, amit az RMDSZ és az Erdélyi Magyar Nemzeti Tanács (EMNT) rendezett. Közel ezer résztvevője volt, köztük polgármesterekkel, tanácsosokkal.³⁵ A megszavazott zászló három vízszintes sávból áll, két egyenlő szélességű égszínkék sávból, valamint egy arany sávból, amelynek

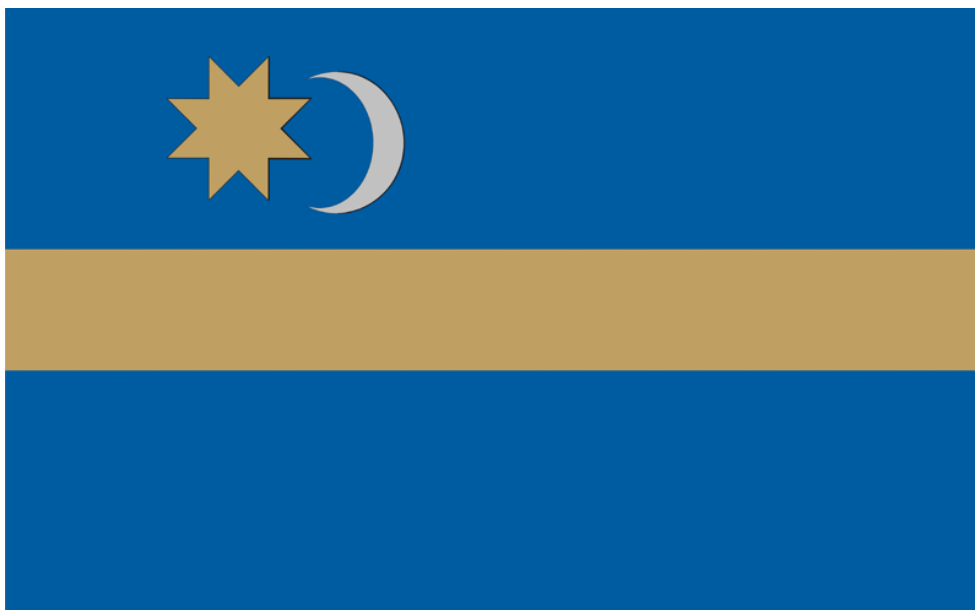
³³ PÁL, J. (2011). *A zászló mint nemzeti jelkép Erdélyben 1848-ban és az erdélyi politikai elitek*. Tanulmány. (old.: 9-11). Forrás: academia.edu: https://www.academia.edu/5275938/A_z%C3%A1szl%C3%B3_mint_nemzeti_jelk%C3%A9p_Erd%C3%A9lyben_1848_ban (Letöltés dátuma: 2022.03.06).

³⁴ *Mi is az a székely zászló?* – Interjú Mihály János szakértővel. (2013. február 25). Forrás: Transindex.ro: <https://itthon.transindex.ro/?cikk=19667> (Letöltés dátuma: 2022. 03. 03).

³⁵ *Az autonóm Székelyföld mellett tettek hitet a csíkszeredai önkormányzati nagygyűlés résztvevői*. (2009. szeptember 7.) Forrás: Krónika hírportál: <https://kronikaonline.ro/erdelyi-hirek/az-autonom-szekelyfold-mellett-tettek-hitet-a-csikszeredai-onkormanyzati-nagygyules-reszvevoi> (Letöltés dátuma: 2022. 03. 17).

szélessége az égszínkék sávok egyikének a fele. A zászlólap bal oldali felső negyedében az SZNT jelképei, az arany nyolcágú csillag és a növekvő ezüst félhold láthatóak. ³⁶

1. kép: Az SZNT és Székelyföld zászlaja³⁷

A székely zászló rohamosan terjedt el az erdélyi magyarok köreiben és a román köztudatban is, de leginkább Székelyföldön. Az autonómiamegmozgalmak jelképévé és egyben a magyar-román politikai csatározások szimbólumává is vált. Legmozgalmasabb korszakát 2012-2016 között élte, többek között azért is, mert a 2015-ös zászlótörvényig definiálatlan terület volt a zászlóhasználat a romániai jogi szabályozásban. A román hatóságok mégis számos alkalommal támadták a kitűzését. Ez azonban még inkább erősítette a helyi identitáshoz való kötődést és a magyar közösségek összetartását. Először közintézményeken, közterületeken, főtereken jelentek meg székely zászlók, később pedig egyre több helyi lakos tűzte ki házaira és lakásai erkélyére. A székely zászló nagy győzelmének tekinthető a 2013-ban megrendezett Székelyek Nagy Menetelésén kialakuló 54 kilométeres egybefüggő zászlósról, a zászló kitűzése Magyarország parlamentjének épületére 2014-ben, valamint az is, hogy korábbi ellenvetései ellenére az RMDSZ is felkarolta és rendezvényein lobogtatta a zászlót. ³⁸ Távolabbi, nemzetközi területekre is eljutott a székely zászló. Más országokban élő magyar

³⁶ *Mi is az a székely zászló?* – Interjú Mihály János szakértővel. (2013. február 25). Forrás: Transindex.ro: <https://itthon.transindex.ro/?cikk=19667> (Letöltés dátuma: 2022. 03. 03).

³⁷ A Székely Nemzeti Tanács hivatalos oldala. (2022). Forrás: sznt.org: <https://www.sznt.org/hu/magunkrol/jelkepeink> (Letöltés dátuma: 2022.03.03).

³⁸ PATAKFALVI-CZIRJÁK, (2021), old.: 99-105.

diaszpóráközösségek is immár használják a zászlót, mint a nemzeti hovatartozás reprezentálására szolgáló jelképet.

Az „új” székely himnuszként ismert költemény 2021-ben ünnepelhette 100. születésnapját. Szövegét Csanády György székelyudvarhelyi költő írta meg 1921-ben. Eredetileg nem himnusznak íródott. Zenéjét Mihalik Kálmán erdélyi zeneszerző szerezte. A nyolc soros alkotás utolsó sora, ami eredetileg a „Ne hagyd el Erdélyt, Erdélyt Istenem!”, később szájhagyomány útján átalakult „Ne hagyd elveszni Erdélyt Istenem!” sorra, ami sokak számára jól ismert.³⁹

Ami az elterjedését és fennmaradását illeti, útját a 20. század eseményei merőben befolyásolták. A Kárpát-medencében és a tengerentúlon is a két világháború között szájról szájra terjedt, népszerűsítésében pedig elsősorban a vallási gyülekezetek és az erdélyi értelmiségiek játszottak meghatározó szerepet. Romániában tiltott éneknek minősült egészen 1989-ig. Magyarországon viszont 1940-ben kötelezővé tették tanulását, de a kommunizmus idején itt is betiltották. Éneklése titokban ennek ellenére is folytatódott, aminek köszönhetően tovább tudott terjedni.⁴⁰

Mára már ugyanolyan identitást, nemzeti összetartozást kifejező jelképpé vált az erdélyi magyarok számára, mint a magyar himnusz vagy akár a magyar és székely zászló egyaránt. Felzendül mind vallási ünnepeken, mind a székelysége és magyarságra megemlékező eseményeken, legtöbbször nemzeti imánk, a Himnusz után. Elengedhetetlen része többek között a csíksomlyói búcsúnak, ami az összmagyarság legnagyobb, több százezer résztvevős keresztény eseménye, illetve a március 15-i ünnepségeknek is. A székely himnusz történetének meghatározó momentuma, hogy idén, 2022-ben a Hungarikum Bizottság döntése alapján felvették a Magyar Értéktárba öt másik erdélyi kiemelt nemzeti érték közé.⁴¹ Ez a lépés is bizonyítja a székelyek nemzeti imájának fontosságát és erejét. Éneklésének körülményei azonban napjainkban sem mindig felhőtlenek Románia területén, amire a már említett fejezetben részletesen ki fogok térni.

³⁹ GÁBOR, D. (1997). *Gondolatok a Székely himnuszról.* (old.: 2-4). Forrás: Székely útkereső – irodalmi és művelődési folyóirat 8. évfolyam 1-2-3-4. szám: <http://epa.oszk.hu/01300/01336/00021/pdf/00021.pdf> (Letöltés dátuma: 2022.03.05).

⁴⁰ SEPSISZÉKI, N. B. (2021.01.30). *Mit nem tudunk még az igazi székely himnuszról?* Forrás: Erdély.ma: <https://www.erdely.ma/mit-nem-tudunk-meg-az-igazi-szekely-himnuszrol> (Letöltés dátuma: 2022.03.05).

⁴¹ RMDSZ: *kiemelt nemzeti érték lett a Székely himnusz.* (2022.01.22). Forrás: Kárpátalja. ma hírportál: <https://karpatalja.ma/kitekinto/karpat-medence/rmdsz-szekely-himnusz/> (Letöltés dátuma: 2022.03.05).

3.5 A szimbólumok körüli jogi konfliktusok

Mind a négy vizsgált szimbólummal kapcsolatban rengeteg jogi konfliktus alakult ki és jutott el akár állami szintre is. Mind közül a legnagyobb visszhangú a székely zászló ügye volt, de a magyar zászló kitűzéséért és a Himnusz énekléséért is több büntetést szabtak ki a román hatóságok, még 2021-ben is. A székely zászlóval kapcsolatos közigazgatási pereknek két nagyobb kategóriája van. Az egyik a székely zászló, mint hivatalos megyei jelkép használata. Ezt legjobban a Hargita megyei eset szemlélteti. Hargita megye önkormányzata 2009-ben határozatban döntött arról, hogy a megye jelképe legyen a székely zászló, amit az Országos Diszkrimináció-ellenes Tanács (CNCD) sem minősített diszkriminatívnak. Ennek ellenére 2012-ben három román civil szervezet feljelentésére, akik diszkriminálónak tartották a székely zászlót, a Maros Megyei Ítéltábla részben jogerősen megsemmisítette ezt a határozatot, részben pedig felülvizsgálatot kért a CNCD-től.⁴²

A másik kategóriába azok a közigazgatási perek tartoznak, amikor a székely zászlót önkormányzatokra, városok főtereire vagy ünnepségeken tűzték ki. Ezek közül a legsúlyosabbak a Kovászna megyei ügyek voltak, amik Codrin Munteanu és Marius Popica egykori prefektusok által tett feljelentésekkel kezdődtek. Az egyik az uzoni önkormányzat és polgármester ellen irányult, mert Uzonban a székely zászló a polgármesteri hivatalra volt kitűzve. A per 2014-es végkifejletje az lett, hogy a Brassói Táblabíróság törvénytelennek nyilvánította a zászló kitűzését és elrendelte annak eltávolítását.⁴³ Ugyanebben az évben többek között Kézdivásárhely önkormányzatáról is lekerült a székely zászló, egy sepsiszentgyörgyi parkban kitűzött zászló eltávolítására is felszólították az ottani polgármestert, valamint Kovászna Megyei Tanácsának épületéről is levetették a székely zászlót.⁴⁴

Általánosságban elmondható, hogy a székely zászló elleni feljelentésekre és ítéletekre csak még több zászló kitűzésével és tüntetésekkel válaszoltak az ott élő magyarok, magyar pártok és szervezetek. Ilyen válasz volt 2012-ben az RMDSZ részéről egy több ezer fős tüntetés Sepsiszentgyörgyön, ahol a Kovászna megyei prefektus épülete elé helyeztek ki egy 12 négyzetméteres SIC Terra Siculorum (Székelyföld) feliratú molinót. Később, 2014-ben ugyanitt egy héten keresztül tiltakoztak a helyiek a székely és a magyar himnuszok

⁴² *Nem lehet Hargita megye jelképe a székely zászló.* (2012.09.28). Forrás: Transindex.ro: <https://itthon.transindex.ro/?hir=30628> (Letöltés dátuma: 2022.03.06)

⁴³ *Nem csitulnak a zászlóviták.* (2014.01.24). Forrás: Krónika hírportál: <https://kronikaonline.ro/erdelyi-hirek/szazat-tuznenek-ki-az-eltavolitott-uzoni-szekely-zaszlo-helyett> (Letöltés dátuma: 2022.03.11)

⁴⁴ *Zászlóháború.* (2014.12.15). Forrás: Főtér hírportál: https://foter.ro/cikk/20141215_tamas_sandor_a_haromszeki_prefektussal_izmozik/ (Letöltés dátuma: 2022.03.11)

éneklésével.⁴⁵ Ezekből az eseményekből látható, hogy a bíróságokkal és tiltásokkal nem a zászló visszaszorítását érték el a román hatóságok, hanem pont az ellenkezőjét. A székely zászló még szélesebb körben, még nagyobb jelentőséggel tudott terjedni a 2015-ös zászlótörvényig.

Az említett ügyekben a román bíróságok egyrészt 2015-ig az 1994. évi 75. zászló- és himnusz törvény 7. cikkelyére hivatkoztak, aminek első bekezdése így szól: *„Más államok zászlóit Románia területén csak a nemzeti zászlóval együtt, és csak hivatalos állami látogatások, nemzetközi ünnepek és találkozók alkalmával, hivatalos épületekre, és az e törvény rendelkezéseivel összhangban kialakított nyilvános helyeken lehet kitűzni.”* Ez sokak szerint nem nevezhető reális hivatkozási alapnak, hiszen a székely zászló nem tekinthető állami zászlónak. A bíróságok emellett arra is hivatkoztak, hogy mivel az alkalmazandó normák csak a román zászló használatát szabályozzák, az ettől eltérő zászlók használatára vonatkozó szabályozás hiánya tilalomként értelmezendő.⁴⁶

A jogilag hiányos szabályozás és a zászlóviták hatására fogadta el 2015-ben a román parlament a területi közigazgatási egységek saját zászlóinak kitűzéséről és használatáról szóló 2015. évi 141. törvényt. A törvény kimondja, hogy minden területi-közigazgatási egység saját zászlótervezetet hozhat létre, ami sok más lépés után végső soron csak a kormányhatározatban történő elfogadásával válhat hivatalossá. Az is szerepel a törvényben, hogy a zászlóknak azonos méretűnek kell lennie Románia és az Európai Unió zászlójával és kizárólag ezekkel együtt lehet kitűzni.⁴⁷ A törvényről elmondható, hogy bár sok, eddig kérdésesnek vélt helyzetet szabályoz és letisztáz, a székely zászló közösségépítő hatását megnehezíti, hiszen nem lehet több közigazgatási egységnek egyszerre azonos a hivatalos zászlója. A nemzeti kisebbségek szimbólumainak szabályozása ebben a törvényben sem kerül említésre.

A magyar zászlóval és a Himnusz éneklésével kapcsolatban is több vitás ügy volt az elmúlt években Romániában, főleg a nemzeti ünnepek idején. 2021-ben a sepsiszentgyörgyi és székelyudvarhelyi polgármesterekre szabtak ki pénzbüntetést a prefektúrák. A pénzbüntetésre azért került sor, mert március 15-én a városokban magyar nemzeti jelképeket használtak a

⁴⁵ PATAKFALVI-CZIRJÁK, (2021), old.: 116-118.

⁴⁶ Pál Előddel, a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem jogi szakának megbízott oktatójával folytatott levelezéséből.

⁴⁷ *Az új zászlótörvény ellehetetleníti a székely lobogó használatát.* (2015.09.27). Forrás: Krónika hírportál: <https://kronikaonline.ro/szempont/az-uj-zaszlotorveny-ellehetetleniti-a-szekely-lobogo-hasznalatat> (Letöltés dátuma: 2022.03.11)

román zászló kitűzése nélkül.⁴⁸ 2014-ben, egy trianoni megemlékezés alkalmából Sepsiszentgyörgyön a magyar himnusz énekléséért szabtak ki pénzbüntetést a Magyar Polgári Pártra (MPP). A büntetésre jogalapot a már említett 1994/75-ös törvény adott, ami arra is kitér, hogy idegen ország himnuszát csak az adott ország hivatalos képviselői látogatása alkalmából szabad énekelni Románia területén.⁴⁹ Mindkét esetet az 1994. évi 75. zászló- és himnusztörvénnyel indokolták meg, amely törvényben „idegen ország himnusza” és „más állam zászlója” kifejezések szerepelnek. A magyar zászló és a Himnusz azonban nem tekinthetőek kizárólag Magyarország, mint állam szimbólumainak. Ezek az egységes magyar nemzet, így a határon túli magyar nemzeti kisebbségek jelképei is egyaránt. A nemzeti kisebbségek identitáshoz való jogát a román alaptörvény pedig egyértelműen biztosítja, amit a gyakorlatban nem látunk érvényesülni.

4 UKRAJNA

4.1 Az ukrainai magyar közösség közjogi helyzete

Az Ukrajnában élő magyarok közül a legtöbben Kárpátalján élnek, ami Ukrajna legnyugatibb megyéje. Összterülete 12 752 km² és 2020 óta, az Ukrajna Legfelsőbb Tanácsának rendelete szerint a megye hat járásra oszlik: a Beregszászi, a Munkácsi, a Rahói, a Técsői, az Ungvári és a Huszti járásokra.⁵⁰ Utoljára 2001-ben tartottak népszámlálást Ukrajnában, ennek adatai alapján Kárpátalja összlakossága 1 254 614 fő volt. Ebből 151 516 fő vallotta magát magyar nemzetiségűnek, ami az összlakosság 12,1%-a és így az ukrán után a második legnagyobb lélekszámú nemzetiség a megyében.⁵¹

Kárpátalja Magyarországtól való elcsatolása előtt és azóta is a Beregszászi járásban élnek legnagyobb arányban a magyar nemzetiségűek. Az 1900-as évek elején ez az arány még közel 95% volt.⁵² A magyarok többségére való tekintettel 1991-ben a járási tanács népszavazást tartott egy magyar autonóm körzet létrehozásáról a Beregszászi járás határain belül. Az autonóm körzet megvalósítására a válaszadók 81,4% szavazott igennel, azonban Ukrajna

⁴⁸ *Bírságok a magyar jelképek miatt: egyértelműsíteni készül az RMDSZ a zászlótörvényt.* (2021.03.23). Forrás: Maszol hírportál: <https://maszol.ro/belfold/Birsagok-a-magyar-jelkepek-miatt-egyvertelmusiteni-keszul-az-RMDSZ-a-zaszlotorvenyt> (Letöltés dátuma: 2022.03.11)

⁴⁹ *Bírság a magyar himnusz elénekléséért.* (2014.12.10). Forrás: Krónika hírportál: <https://kronikaonline.ro/erdelyi-hirek/birsag-a-magyar-himnusz-elenekleseert> (Letöltés dátuma: 2022.03.11)

⁵⁰ *Hat járás marad meg Kárpátalján.* (2020.07.18). Forrás: Kárpátalja lap: <https://karpataljalap.net/2020/07/18/hat-jaras-marad-meg-karpataljan> (Letöltés dátuma: 2022.03.12)

⁵¹ MOLNÁR, D. I. (2018). *Perifériáról perifériára - Kárpátalja népessége 1869-től napjainkig.* (old.: 150). Budapest: Kalligram Kiadó – MTA Kisebbségkutató Intézet. Forrás: http://real.mtak.hu/81339/1/Molnar_DI_karpatalja_nepessege_belivek_press_final_u.pdf (Letöltés dátuma: 2022.03.12)

⁵² Uo., old: 87.

Legfelsőbb Tanácsának elzárkózása miatt az autonóm körzet nem jöhetett létre.⁵³ A legutóbbi, 2001-es népszámlálás szerint a magyarok aránya 76% volt, ami 100 év alatt jelentős csökkenést jelent. Beregszász városában, ami a járás központja, ez a szám 48-49% közé tehető. 2020 óta, amikor Kárpátalja egyes járásait kibővítették, egyeseket pedig likvidáltak, a Beregszászi járás ugyan megmaradt, de a bővítés miatt a magyar nemzetiségűek aránya számottevően lecsökkent, egészen 43%-ra. Ezzel az intézkedéssel a magyarok száma kevesebb mint a felére redukálódott, így a járásban már nincsenek többségben mint nemzetiség, ami megnehezítheti az érdekeik további érvényesítését.⁵⁴

A magyar nemzeti kisebbségek és szimbólumaik szempontjából nagyon fontosak az Ukrajnában jelenlévő magyar szervezetek. Kettő ilyen szervezet emelkedik ki a sorból: a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ), ami az 1980-as évek végén alakult meg, és az 1990-es évek elején létrejött Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség (UMDSZ). Mindkét szövetség 2005-ben, a 2006-os parlamenti választások előtt pártot is alapított. A KMKSZ – Ukrajnai Magyar Pártot (KMKSZ UMP) és az Ukrajnai Magyar Demokrata Pártot (UMDP).⁵⁵ A párttá alakulásukat követő választásokon, 2006-ban meglehetősen sikeresen szerepelt mind a két magyar párt. A KMKSZ UMP a megyei és járási tanácsokba összesen 75 képviselőt tudott delegálni, míg az UMDP 50 képviselőt, aminek köszönhetően a kárpátaljai magyar közösséget eredményesen tudták képviselni.⁵⁶ A két szervezet létrejötte óta eltérő módszerekkel és álláspontokkal képviselte a magyarok érdekeit. 2015-ben a helyhatósági választások idején együttműködésben állapodtak meg, ami felgyorsította az UMDSZ önállóságának csorbulását és ennek következtében mára már a KMKSZ tekinthető a kárpátaljai magyarok „hegemón” képviselőjének.⁵⁷ A KMKSZ céljai közé tartozik többek között a kárpátaljai magyarság kulturális, nyelvi, politikai érdekeinek védelme, nemzetközi fórumokon való képviselete, valamint az egyéni és kollektív jogaik érvényesítése.⁵⁸ Ennek keretében aktív szerepet vállal az ukrajnai magyar közösség identitását reprezentáló szimbólumok használatának kérdésében.

⁵³ FEDINEC, CS., VEHESE, M. (2010). *Kárpátalja 1919-2009 – történelem, politika, kultúra*. (old.: 378-380). Budapest: Argumentum – MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete.

⁵⁴ *Fornak az indulatok a Beregszászi járás körül*. (2020.06.16). Forrás: Kárpátaljalap.net: <https://karpataljalap.net/2020/06/16/fornak-az-indulatok-beregszaszi-jaras-korul> (Letöltés dátuma: 2022.03.24)

⁵⁵ FEDINEC, CS. (2015). *Magyarok Kárpátalján (Ukrajnában)*. Fórum Társadalomtudományi Szemle - (1). old.: 87-100. Forrás: real.mtak.hu: http://real.mtak.hu/23411/1/szemle_2015_1_FINAL_fedinec_u.pdf (Letöltés dátuma: 2022.03.12)

⁵⁶ FEDINEC, VEHESE, 2010, old.: 390-392

⁵⁷ *Az UMDSZ rövid története*. (2016). Forrás: Kárpátalja.net: <https://xn--krptalja-8yac.net/umdsz-honlapja/> (Letöltés dátuma: 2022.03.12)

⁵⁸ A Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség hivatalos honlapja. (2022). Forrás: kmksz.com.ua: <https://kmksz.com.ua/magunkrol/> (Letöltés dátuma: 2022.03.12)

4.2 Ukrajna kisebbségi jogi szabályozásai

Ukrajnában a kisebbségek jogai több szerződésben, törvényben és az alaptörvényben is megjelennek. Legelőször a Magyarország és Ukrajna közötti alapszerződésben, amit 1991-ben kötöttek meg Kijevben. Ennek a szerződésnek a 17. cikkelye kimondja, hogy „...*kölcsönös védelemben részesüljön a nemzeti kisebbségek etnikai, kulturális, nyelvi és vallási identitása és ennek biztosítására meg kell teremteni minden szükséges feltételt*”, továbbá azt is, hogy „*A Felek nemzetközi kapcsolataikban önállóan és közösen is fellépnek a nemzeti kisebbségekre vonatkozó nemzetközi dokumentumok megvalósítása érdekében.*”⁵⁹ Ugyanebben az évben a két ország külügyminisztere is aláírt egy nyilatkozatot a nemzeti kisebbségek jogainak biztosításáról. Ebben a nyilatkozatban rendelkeztek egy kormányközi vegyes bizottság létrehozásáról is, ami ajánlásokat tud megfogalmazni a kormányok számára.⁶⁰ Ezekből a kétoldalú szerződésekből és nyilatkozatokból látható, hogy az 1990-es években kimondottan jó volt a kapcsolat Magyarország és Ukrajna között és hatékonyan működtek együtt a kisebbségek védelme érdekében.

Az 1996-ban elfogadott ukrán alkotmánynak több cikkelye is garantálja a nemzeti kisebbségek jogait. A 10. cikkely a nyelvhasználatot érinti: „*Ukrajnában szavatolt az orosz és a többi ukrainai nemzeti kisebbség nyelvének szabad fejlődése, használata és védelme.*”, míg a 11. cikkely így szól: „*Az állam elősegíti (...), Ukrajna valamennyi őslakos népe és nemzeti kisebbsége etnikai, kulturális, nyelvi és vallási sajátosságának a fejlődését.*” Az 53. cikkely pedig az anyanyelven való tanulást és az anyanyelv tanulásának lehetőségeit garantálja.⁶¹ Románia alkotmányához hasonlóan itt is elmondható, hogy viszonylag széles körű a szabályozás, azonban sokszor a különösebb garanciák nélkül.

Az alkotmányon kívül elfogadták az 1992. évi nemzetiségi kisebbségekről szóló törvényt is, amely még részletesebben kitért az említett jogokra. Ez a törvény pozitív értelemben kivételt jelentett olyan szempontból, hogy egyértelműen megjelent benne a nemzeti jelképek szabad használata is, amire Románia törvényei között nem láthattunk példát. A 6. cikkely kimondja, hogy „*Az állam minden nemzetiségi kisebbség számára garantálja a nemzeti-kulturális autonómiához való jogot: (...) továbbá a nemzetiségi kulturális hagyományok fejlesztését, a*

⁵⁹ 1995. évi XLV. törvény a Magyar Köztársaság és Ukrajna között a jószomszédság és az együttműködés alapjairól Kijevben, az 1991. évi december hó 6. napján aláírt Szerződés kihirdetéséről. Forrás: Wolters Kluwer: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99500045.tv> (Letöltés dátuma: 2022.03.15)

⁶⁰ FEDINEC, VEHEC, (2010), old.: 412-413.

⁶¹ Ukrajna alkotmánya. (1996, részlet). Forrás: transindex.ro: http://adattar.adatbank.transindex.ro/Ukrajna/Ukran_alkotmany_hu.htm (Letöltés dátuma: 2022.03.15)

nemzeti jelképek használatát, a nemzeti ünnepek méltatását, (...).”⁶² Az 1997. évi önkormányzati törvényben is szó esett a szimbólumokról, ami kapcsolatban volt a nemzeti kisebbségekkel is. Ez a törvény a területiális közösségekkel foglalkozott és lehetőséget adott arra, hogy ezen közösségek saját státútumot alkossanak meg, többek között a nemzetiségi-kulturális sajátosságaik figyelembe vételével, illetve arra is, hogy saját szimbólumokat (zászló, címer stb.) birtokoljanak.⁶³

A nemzetközi egyezmények közül Ukrajna is ratifikálta az Európa Tanács Kisebbségvédelmi Keretegyezményét 1997-ben, amit nagy előrelépésként tartottak számon. Ez lehetőséget adott arra, hogy a Keretegyezmény aláíróit ellenőrizhessék, valamint arra is, hogy jelentésekben észrevételeket lehessen tenni a hiányosságokat illetően. Ukrajna részére több ilyen hiányosságot is felrótak csatlakozása óta. Többek között azt, hogy a „nemzeti kisebbség” és „nemzetiségi kisebbség” fogalmak sehol nincsenek definiálva, illetve hogy sok konkrétum hiányzik az említett törvények gyakorlati megvalósításával, intézményi formájával kapcsolatban. Ezekre a hiányosságokra reagáló változtatás azóta sem történt, mi több, 2000 óta számos olyan jogszabályt, illetve törvénymódosítást fogadtak el, ami a törvényekben garantált jogokat csorbítja és negatív hatással van a kisebbségi jogok védelmére. Az 1992-es nemzetiségi törvény több pontját is negatívan módosították. A törvény eredeti változatában a kisebbségek ügyeivel Ukrajna Nemzetiségi Ügyek Minisztériuma és a Nemzeti Kisebbségek Társadalmi Egyesületeinek Tanácsa foglalkozott, a 2012-es módosítás azonban a minisztériumot megszüntette, a tanácsról pedig szó sem esett. Ugyanezzel a módosítással szüntették meg a kisebbségi törvényben azt a jogot is, hogy a nemzetiségi társadalmi egyesületek a parlamenti és önkormányzati választásokon jelölteket állíthassanak.⁶⁴ A kisebbségek jogainak csorbítása kapcsán meg kell említeni Ukrajna 2019. évi törvényét „Az ukrán mint államnyelv működésének biztosításáról”. A törvény előírja, hogy minden nyilvános helyzetben kötelező az államnyelv használata és visszaszorítja a kisebbségek nyelvhasználatát a magánélet és templomok területére, ami jelentős visszalépést jelent a korábbi állapotokhoz képest.⁶⁵

⁶² Ukrajna törvénye a nemzetiségi kisebbségekről. (1992). Forrás: transindex.ro:

http://adattar.adatbank.transindex.ro/Ukrajna/Ukran_kistorv_1992hu.htm (Letöltés dátuma: 2022.03.15)

⁶³ FEDINEC, CS., HALÁSZ, I., TÓTH, M. (2016). *A független Ukrajna – Államépítés, alkotmányozás és elsüllyesztett kincsek*. (old.: 153). Budapest: Kalligram kiadó – MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont.

⁶⁴ FEDINEC, HALÁSZ, TÓTH, (2016), old.: 171-174.

⁶⁵ CSERNICKSKÓ, I., HIRES-LÁSZLÓ, K., KARMACSI, Z., MÁRKU, A., MÁTÉ, R., TÓTH-OROSZ, E. (2020). *Tévtű az ukrán nyelvpolitikában – Ukrajna törvénye „Az ukrán mint államnyelv működésének biztosításáról”*. (elemző áttekintés). (old: 40-43). Törökbálint: Termini Egyesület.

4.3 Szimbólumok az ukrainai magyarok körében

Az Ukrajna területén élő magyarok nem alakítottak ki saját szimbólumrendszert, így az összmagyar szimbólumokat használják identitásuk kifejezésére. A magyar zászló és a Himnusz elterjedése az anyaországi kialakuláshoz köthető, hiszen akkor még Kárpátalja Magyarország része volt. Magyar zászlókat leginkább Beregszászon és a környékén lévő magyar falvakban tűznek ki az önkormányzatokra és az iskolákra, de egész Kárpátalja területén előfordulnak az épületeken. A normáknak megfelelően a magyar mellé az ukrán zászlót is kitűzik, a magyar zászlótól balra és magasabbra. A Himnuszt Erdélyhez és az anyaországhoz hasonlóan ünnepi alkalmakkor, például a magyar kultúra napján vagy magyar delegáltak érkezésekor éneklik el. Ezeket egyelőre semmilyen törvény nem tiltja Ukrajna területén, azonban a közelmúltban az ukrán parlamentben megfogalmaztak egy törvényjavaslatot idegen országok zászlóival és himnusaival kapcsolatban, amire a következő alfejezetben részletesebben kitérek. Annak ellenére, hogy az Ukrájnában élő magyar nemzeti kisebbség tagjai a szimbólumok használatát a hatályos törvényeknek megfelelően teszik, az egyre nacionalistább környezetben sok konfliktus alakult ki a magyar zászló és himnusz körül egyaránt.⁶⁶

4.4 A szimbólumok körüli jogi konfliktusok

Kárpátalja területén több eset is volt a közelmúltban, amikor a magyar zászló ellen követtek el atrocitásokat ukrán tüntetők vagy hatóságok. 2017-ben az Ukrán Biztonsági Szolgálat alkalmazottai a magyar többségű tiszasalamoni iskola faláról vették le a magyar címet és himnuszt, valamint eltávolították a magyar zászlót tartójából.⁶⁷ Szintén ebben az évben történt az az eset, amikor Beregszász városában ukrán nacionalista demonstrálók letépték a magyar zászlót a városháza épületéről, amit el is akartak égetni, ám ezt a rendőrség megakadályozta. A történeteket a magyar és erdélyi sajtóban is nagy visszhang kísérte, több helyen a magyar zászló meggyalázásaként írtak róla. Szijjártó Péter, Magyarország külügyminisztere az európai uniós tagországok külügyminiszteri tanácskozásakor tartott sajtótájékoztatóján elítélte az esetet és elmondta, hogy bekérték Ukrajna budapesti nagykövetét az ügy miatt.⁶⁸

⁶⁶ *Búcsút mondhatunk a magyar zászlóknak Kárpátalján?* (2021.02.10). Forrás: Karpát.In.Ua kárpátaljai hírportál: <https://politic.karpat.in.ua/?p=18581&lang=hu> (Letöltés dátuma: 2022.03.22)

⁶⁷ *Az SZBU eltávolította a magyar szimbólumokat a tiszasalamoni iskolából.* (2017.10.03). Forrás: Kárpátalja.ma: https://karpatalja.ma/karpatalja/kozelet/az-szbu-eltavolitotta-a-magyar-szimbolumokat-a-tizasalamoni-iskolabol/?utm_source=mandiner&utm_medium=link&utm_campaign=mandiner_202203 (Letöltés dátuma: 2022.03.22)

⁶⁸ *Letépték a magyar zászlót Beregszászon, bekérték az ukrán nagykövetet.* (2017.11.13). Forrás: Krónika hírportál: <https://kronikaonline.ro/kulfold/leteptek-a-magyar-zaszlot-beregszaszon-bekerettek-az-ukran-nagykovetet> (Letöltés dátuma: 2022.03.22)

A magyar himnusz eléneklése ellen is számos alkalommal felléptek az ukrán hatóságok. Az első ismert és Ukrajna-szerte nagy figyelemmel kísért ügy 2011-ben volt, amikor a Beregszászi Járási Tanács ügyrendmódosító határozatban kimondta, hogy az elkövetkezendőkben az ukrán himnusz mellett a magyar is hangozzon el az önkormányzati ülések elején. Mindezt arra való tekintettel, hogy a beregszászi járás akkor még magyar többségű kárpátaljai járás volt és az 1992-es nemzeti kisebbségekről szóló törvény garantálja a nemzeti-kulturális autonómiához való jogot. Kárpátalja akkori kormányzójának és az ukrán Szabadság (Szvoboda) Párt nacionalista tagjai heves ellenkezésének hatására a beregszászi járási ügyészség alkotmányellenesnek ítélte meg a határozatot és megóvta azt. Az óvás miatt a Tanács következő ülésén már csak a KMKSZ-UMP frakció tíz tagja szavazott a Himnusz mellett, így a határozatot megsemmisítették.⁶⁹

Egy másik nagy port kavaró, alig több, mint egy éves eset a Szürtei Kistérség „himnuszügye”. Az ügy abból indult, hogy Szürte település újonnan megválasztott önkormányzati képviselői az alakuló ülésükön elénekeltek a magyar himnuszt, mindezt azután, hogy az ukrán himnusz is elhangzott. Az esetről kikerült egy videófelvétel, amit úgy vágtak meg, hogy csak a magyar nemzeti imádság eléneklésére ad bizonyítékot. A videófelvétel alapján az Ukrán Biztonsági Szolgálat (SZBU) büntetőeljárást indított hazaárulás, Ukrajna területi integritásának megsértése és dokumentumhamisítás vádpontokban a képviselők ellen.⁷⁰ Ukrajna jogszabályai között azonban nem volt olyan törvény, ami ezt tiltotta volna, így jogsértést nem állapítottak meg. Az ügygel kapcsolatban Magyarország kijevi nagykövetsége és a KMKSZ is kifejezte rosszallását, valamint arra kérték az ukrán vezetést, hogy legyenek tekintettel Ukrajna alaptörvényében és az 1992-es nemzetiségi törvényben leírtakra.⁷¹

Részben a magyar zászló körüli incidensek, részben pedig a szürtei himnuszbotrány hatására készítette el a Volodimir Zelenszkij, Ukrajna jelenlegi elnöke által alapított A Nép Szolgája párt egy törvényjavaslatot, amit Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa, a törvényhozó hatalom szerve elé terjesztettek. A törvényjavaslatban a zászlóra vonatkozóan az áll, hogy az adminisztratív épületekre az állami lobogót fel kell tűzni, de tilos más államok zászlóit kihelyezni. Az

⁶⁹ *Nem lesz magyar himnusz Kárpátalján.* (2011.09.18). Forrás: Kárpátalja.ma:

<https://karpatalja.ma/karpatalja/kozelet/nem-lesz-magyar-himnusz-karpataljan/> (Letöltés dátuma: 2022.03.21)

⁷⁰ *Hazaárulás címén indult büntető eljárás a magyar himnusz eléneklése miatt szürtei képviselők ellen.*

(2020.12.12). Forrás: Kárpátaljalap.net: <https://karpataljalap.net/2020/12/12/hazaarulas-cimen-indult-buntetoeljaras-magyar-himnusz-eleneklese-miatt-szurtei-kepviselok> (Letöltés dátuma: 2022.03.21)

⁷¹ *MAGYARORSZÁG KJJEVI NAGYKÖVETSEGE NEK 2020. DECEMBER 2-I KÖZLEMÉNYE.* (2020.12.02).

Forrás: Magyarország Kijevi Nagykövetsége Kijev: <https://kijev.mfa.gov.hu/news/magyarorszag-kijevi-nagykoevetsegenek-2020-december-2-i-koezlemenye> (Letöltés dátuma: 2022.03.21)

elfogadása esetén tilos lenne továbbá az önkormányzati tulajdonban lévő szervezetek, intézmények, vállalkozások épületére idegen állam lobogóját kitűzni. Ezen felül a himnuszra is kitérnek a javaslatban. Eszerint a helyi önkormányzatok plenáris üléseinek elején és végén is az ukrán állam himnuszát kötelesek elénekelni a képviselők és más állam himnusza nem hangozhat el. Ez a részlet láthatóan a szürtei esetre reagál. Mind a zászló, mind a himnusz esetében kivételt képezne a külföldi delegációk, külföldi állami tisztviselők jelenléte.⁷²

A helyi magyarság és az őket képviselő szervezetek ellenzik a törvényjavaslatot és felhívják a figyelmet arra, hogy a piros-fehér-zöld nem kizárólag Magyarország zászlaja, hanem a magyar népé is, lakóhelytől függetlenül.⁷³ A törvényt egyenlőre nem fogadták el, azonban Dmitro Lubinec, a Legfelső Tanács emberjogi bizottságának elnökének 2021 nyarán elhangzott beszéde nem ad okot bizakodásra. Az elnök Kárpátaljára látogatott és beszédében kijelentette: „Egész biztosan nem fogjuk elfogadni a külföldi államok szimbólumai használatának lehetőségét. Más országok állami szimbólumainak használata Ukrajna területén tilos”.⁷⁴

Az előző fejezetben tárgyalt különböző törvények elfogadása, illetve csorbítása tekintetében, valamint az itt említett konfliktusok kapcsán elmondható, hogy az 1990-es években az ukrainai magyar kisebbség helyzete mind általánosságban, mind a szimbólumok használatát tekintve kedvezőbb volt a 2000-től napjainkig tartó időszakhoz képest.

5 SZERBIA

5.1 A szerbiai magyar közösség közjogi helyzete

A szerbiai magyarok több, mint 90%-a Vajdaságban él, Szerbia egy autonóm tartományában. A tartomány hét körzetre oszlik és összterülete 21 500 km². Az országban utoljára tartott, 2011-es népszámlálás adatai alapján összlakossága 1 931 809 fő, amiből 251 136 fő magyar nemzetiségű és ezzel a tartomány második legnépesebb nemzeti kisebbsége.⁷⁵ Legnagyobb számban a Vajdaság északi részén élnek magyarok. Magyarkanizsa Szerbia legmagyarabb városa, hiszen lakosságának 90%-a magyar. A tartomány 2002-ben ismét területi autonómiát

⁷² *Betiltanák a külföldi államok szimbólumainak használatát Ukrajnában.* (2021.02.11). Forrás: Kárpátalja.ma: <https://karpatalja.ma/karpatalja/kozelet/betiltanak-a-kulfoldi-allamok-szimbolumainak-hasznalat-at-ukrajnaban/> (Letöltés dátuma: 2022.03.22)

⁷³ *Búcsút mondhatunk a magyar zászlóknak Kárpátalján?* (2021.02.10). Forrás: Karp.in.ua: <https://politic.karp.in.ua/?p=18581&lang=hu> (Letöltés dátuma: 2022.03.22)

⁷⁴ *Dmitro Lubinec: A kárpátaljai nemzeti kisebbségek jogai biztosítva lesznek.* (2021.06.01). Forrás: Kárpátaljalap.net: <https://karpataljalap.net/2021/06/01/dmitro-lubinec-karpataljai-nemzeti-kisebbssegek-jogai-biztositva-lesznek> (Letöltés dátuma: 2022.03.22)

⁷⁵ BADIS, R. (2014) *A vajdasági magyarság fogvatkozásának jellemzői – A 2011-es népszámlálási eredmények ismertetése.* Forrás: Vajdasági Magyar Tudományos Társaság: http://www.vmtt.org.rs/mtn2014/443_449_Badis.pdf (Letöltés dátuma: 2022.03.27)

kapott, azóta teljes neve Vajdaság Autonóm Tartomány. A 2002-ben elfogadott autonómiakonceptiót a Vajdasági Magyar Szövetség (VMSZ) és másik két magyar párt egészítette ki a tartományban élő többi nemzeti kisebbség autonómiakövetelésével és a közvetlenül választott nemzeti tanácsokkal.⁷⁶

Szerbiában a nemzeti kisebbségek jogainak és szabadságjogainak védelméről szóló 2002. évi törvény alapján a nemzeti kisebbségek nemzeti tanácsokat alapíthatnak önkormányzati joguk érvényesítése érdekében. A magyarok tanácsa a Magyar Nemzeti Tanács (MNT), amely a többi nemzeti tanáccsal együtt egyfajta országos kisebbségi parlamentként működik. Az MNT-nek négy területen van jogköre: az oktatás, nyelv-és íráshasználat, tájékoztatás és kultúra területén. A jogkörébe tartozó területeken részt vehet a döntéshozatalban, döntéseket hozhat és intézményeket alapíthat, valamint saját statútuma és költségvetése van. A tanács és az állami szervek, a területi autonómia valamint a helyi önkormányzatok szervei együttműködnek a nemzeti kisebbségeket érintő ügyekben.⁷⁷

A vajdasági magyarok legaktívabb és legeredményesebb képviselője a Vajdasági Magyar Szövetség (VMSZ). A VMSZ 1994-ben alakult meg Zentán, először a politikától független szervezetként. A szervezet a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közösségéből (VMDK), a szerbiai magyarok első érdekképviselői szervezetéből nőtte ki magát és 1995-ben politikai párttá is alakult.⁷⁸ A VMSZ programjában kötelezettségvállalásként szerepel többek között az egyenrangúság megteremtése, a keretegyezményekben és törvényekben leírtak érvényesítése, valamint a magyar kisebbség nyelvi és kulturális fejlődésének támogatása. Ebbe a nemzeti szimbólumok használata is beletartozik. 1997 óta szinte minden nemzetgyűlési, tartományi és helyi önkormányzati választáson mandátumokat szerzett és így a vajdasági magyarságot több, mint 20 éve hatékonyan képviseli.⁷⁹

A Vajdasági Magyar Szövetségen kívül szerbiai magyar párt a Vajdasági Magyar Demokrata Párt (VMDP) is, amely jelöltjei a választásokon a VMSZ koalíciós partnereként indulnak.

⁷⁶ DOBOS, B. *A kisebbségi nemzeti tanácsok rendszere Szerbiában (Ország tanulmány)*. Forrás: Társadalomtudományi Kutatóközpont Kisebbségkutató Intézet: https://kisebbssegkutato.tk.hu/uploads/files/Dobos_UNKP_Szerbia_orzagtanulmany.pdf (Letöltés dátuma: 2022.03.27)

⁷⁷ BOZÓKI, A. (2013). *A magyar közösség Szerbiában – Kisebbségi jogok az Európai Unió normáinak tükrében*. (old.: 188-189). Zenta: Vajdasági Magyar Művelődési Intézet.

⁷⁸ VÉKÁS, J. (1998). *Vajdasági magyar eseménynaptár 1988-1997*. Forrás: Regio - Kisebbség, politika, társadalom folyóirat 1998. 9. évf. 2.sz.: <http://epa.oszk.hu/00000/00036/00032/pdf/09.pdf> (Letöltés dátuma: 2022.03.28)

⁷⁹ *A Vajdasági Magyar Szövetség IX. Közgyűlésén, Szabadkán, 2004. június 19-én elfogadott programja*. Forrás: Vajdasági Magyar Szövetség hivatalos oldala: <https://www.vmsz.org.rs/o-nama/dokumentum/program> (Letöltés dátuma: 2022.03.28)

Annak ellenére, hogy minden itt említett szervezet célja a magyarság érdekeinek védelme, nem egyeznek mindenben a vélemények és nézetek. Így alakult meg civil szervezetként 2015-ben a Magyar Mozgalom (MM), ami a VMSZ-től eltérő politikát folytat. Szintén eltérő politikát folytat a VMDK, ami mára már törpepártnak számít a vajdasági magyar politikában és az ellenzéki platform részét képezi.⁸⁰

5.2 Szerbia kisebbségi jogi szabályozásai

Szerbia 2006. évi hatályos alkotmánya rendkívül széles körben szabályozza a nemzeti kisebbségek jogait. A 75. szakasztól a 81.-ig a nemzeti kisebbségek egyéni és kollektív jogairól rendelkezik, többek között a nemzeti tanácsokról, a hátrányos megkülönböztetés tilalmáról, a közügyek irányításában való egyenjogúságról és a sajátosság megőrzésére való jogról. A sajátosság megőrzésére való jog című szakaszban az alaptörvény kimondja, hogy: *„A nemzeti kisebbségek tagjainak joguk van: a nemzeti, etnikai, kulturális és vallási sajátosságaik kifejezésére, őrzésére, ápolására, fejlesztésére és nyilvános kifejezésére; jelképeik nyilvános helyeken való használatára; nyelvük és írásuk használatára; hogy azokban a környezetekben, ahol az összlakosság jelentős számarányát képezik az állami szervek, a közmegbízattal felruházott szervezetek, az autonóm tartomány és helyi önkormányzatok szervei anyanyelvükön folytassák az eljárásokat; az anyanyelvű oktatásra az állami és az autonóm tartományi intézményekben; (...).”* Románia és Ukrajna alkotmányaitól eltérően az anyanyelv használata, anyanyelven történő oktatás és a közügyek intézése mellett itt egyértelműen szó esik a szimbólumok nyilvános használatának jogáról is.⁸¹

Szerbia hatályos, 2006. évi alkotmányánál korábban született meg a már említett 2002. évi törvény a nemzeti kisebbségek jogainak és szabadságainak védelméről. Ebben a törvényben szabályozzák a nemzeti kisebbségek alkotmányban és nemzetközi szerződésekben megjelenő jogainak érvényesítését. A törvény 2. szakasza pontosan meghatározza a nemzeti kisebbség definícióját, ami így szól: *„E törvény értelmében nemzeti kisebbség a Szerb Köztársaság állampolgárainak minden csoportja, amely számbelileg eléggé reprezentatív, bár kisebbséget képez a Szerb Köztársaság területén és a lakosság valamely olyan csoportjához tartozik, amely hosszantartó és szoros kapcsolatban áll a Szerb Köztársaság területével, ám olyan jellegzetességekkel bír, mint a nyelv, a kultúra, a nemzeti vagy etnikai hovatartozás, a*

⁸⁰ Nyilas Leonov Anitával, a Vajdasági Magyar Szövetség tagjával folytatott levelezéséből.

⁸¹ *A Szerb Köztársaság Alkotmánya.* (A Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye, 98/2006. szám). Forrás: Magyar Nemzeti Tanács hivatalos honlapja: https://www.mnt.org.rs/sites/default/files/attachments/a_szerb_koztarsasag_alkotmánya.doc (Letöltés dátuma: 2022.03.31)

származás vagy vallási hovatartozás, ami alapján különbözik a többségi lakosságtól, és amely csoport tagjait jellemzi az a gondoskodás, hogy együttesen tartsák fenn közös identitásukat, beleértve a kultúrát, a hagyományt, a nyelvet vagy a vallást.” Ilyen pontos definícióra az eddig tárgyalt országok törvényei között nem láthattunk példát. Külön szakasz rendelkezik továbbá a nemzeti szimbólumok használatáról és a nemzeti tanácsok létrehozásáról.⁸²

Szerbia kisebbségi jogi normái között fontos megemlíteni a 2009. évi a nemzeti kisebbségek nemzeti tanácsairól szóló törvényt is. A törvény felruhazza a nemzeti tanácsokat, hogy a korábban említett négy területen (kultúra, oktatás, tájékoztatás, hivatalos nyelv- és íráshasználat) való döntéshozattal érvényesítsék a kollektív kisebbségi jogokat. A nemzeti tanács általános felhatalmazásai között is megjelenik a nemzeti szimbólumok használata, hiszen a tanács dönthet saját nemzeti jelképeiről és ünnepnapjairól.⁸³ Összességében elmondható, hogy a magyar nemzeti kisebbségeknek a vizsgált országok közül Szerbiában biztosított a legtöbb jogosultság és ezen jogosultságok a gyakorlatban is érvényesülnek.

5.3 Szimbólumok a szerbiai magyarok körében

A vajdasági magyaroknak 2005 óta hivatalosan is saját nemzeti szimbóluma van. Zászlajuk annyiban különbözik a magyar zászlótól, hogy a piros-fehér-zöld alapon Magyarország címere is megjelenik. A nemzeti kisebbségek jogainak és szabadságainak védelméről szóló törvény 16. szakasza értelmében minden szerbiai nemzeti kisebbségnek joga van saját nemzeti szimbólumot választani, ami azonban nem lehet azonos más ország zászlajával. A Magyar Nemzeti Tanács a törvényt teljes mértékben betartva határozta meg a vajdasági magyarok nemzeti szimbólumaként a magyar címeres zászlót. Az MNT Vajdasági magyarság nemzeti jelképeiről és ünnepeiről szóló határozatát a Szerbiai Köztársasági Kisebbségi Tanács hagyta jóvá, hivatalossá téve ezzel az említett zászló használatát.⁸⁴

⁸² *Törvény a nemzeti kisebbségek jogainak és szabadságainak védelméről.* (2002). (Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye, 72/09. szám). Forrás: Magyar Nemzeti Tanács hivatalos honlapja: https://www.mnt.org.rs/sites/default/files/attachments/torveny_a_nemzeti_kisebbssegek_jogainak_es_szabadsagi_jogainak_vedelmerol.docx (Letöltés dátuma: 2022.03.31)

⁸³ *Törvény a nemzeti kisebbségek nemzeti tanácsairól.* (Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye, 72/2009. szám) Forrás: Magyar Nemzeti Tanács hivatalos honlapja: https://www.mnt.org.rs/sites/default/files/attachments/torveny_a_nemzeti_kisebbssegek_nemzeti_tanacsairol.docx (Letöltés dátuma: 2022.03.31)

⁸⁴ Nyilas Leonov Anitával, a Vajdasági Magyar Szövetség tagjával folytatott levelezéséből.

2. kép: *A vajdasági magyarság nemzeti jelképe*⁸⁵

A zászlót Vajdaság Autonóm Tartományban a vonatkozó törvényeknek megfelelően a Szerb Köztársaság zászlajával együtt minden középületre és középületek helyiségeiben is kitűzik, illetve nemzeti ünnepek alkalmával is használják azokon a területeken, ahol a magyar nyelv hivatalos használatban van. Magyarország himnuszát nemzeti ünnepnapok és temetői megemlékezések alkalmával éneklik el, valamint felhangzik a tartomány napján vagy községnapokon is, ebben az esetben mindig a szerb himnusz után.⁸⁶ Egyrészt Szerbia átfogó és kielégítő jogi szabályozásainak, másrészt a vajdasági magyarok saját zászlajának és a törvények betartásának köszönhetően sem a zászló, sem a himnusz körül nem alakultak ki olyan jogi konfliktusok, amik a magyar nemzeti kisebbségeket negatívan érintették volna.

6 SZLOVÁKIA

6.1 A szlovákiai magyar közösség közjogi helyzete

Szlovákia összterülete 49 036 km², összlakossága a legfrissebb, 2021-es népszámlálás adatai alapján 5 449 270 fő.⁸⁷ Ezen a népszámláláson az állampolgárok két nemzetiséget is megjelölhettek, első és második helyen. A kisebbségi jogok érvényesítése kapcsán csak az első helyen megjelölt nemzetiség számít. Magyar nemzetiségűnek első helyen 422 775 fő vallotta magát, ami az összlakosság 7,75%-a és ezzel a terület második legnagyobb számban jelen lévő nemzetisége a szlovák után. Kerületek szerinti megoszlásban a Magyarországgal közvetlenül

⁸⁵ *A vajdasági magyarság nemzeti jelképe*. Forrás: Magyar Nemzeti Tanács hivatalos honlapja: <https://www.mnt.org.rs/dokumentum/vajdasagi-magyarsag-nemzeti-jelkepe> (Letöltés dátuma: 2022.03.28)

⁸⁶ Nyilas Leonov Anitával, a Vajdasági Magyar Szövetség tagjával folytatott levelezéséből.

⁸⁷ Szlovák Köztársaság 2021-es népszámlálásának adatai. Forrás: Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala: <https://www.scitanie.sk/> (Letöltés dátuma: 2022.04.04)

szomszédos kerületekben élnek legnagyobb arányban magyarok. Ez az arány a nyitrai kerületben 22,3%, a nagyszombati kerületben 20,4%, a besztercebányai kerületben pedig 10,5%.⁸⁸

Szlovákia területén sosem volt magyar többségű megye. 1996-ban került sor az átfogó helyi államigazgatás reformjára. Az ezt megelőző hat évben 38 járás és 121 körzet alkotta a helyi államigazgatási rendszert, azonban 1996-ban megszüntették a körzeti szintet és a korábbi 38 helyett 79 járás létrehozásáról döntöttek. A magyar nemzetiségű lakosságot ez a reform hátrányosan érintette, hiszen a 38 járás 26,3%-ában volt 20% fölött a magyar kisebbség, míg a 79 járásnak csupán 16,5%-ában. Ezt követően 2000-ben a kormány a közigazgatás decentralizálásáról fogadott el egy anyagot, amely 12 közigazgatási egység kialakításáról szólt. Az 1998 után a kormánykoalíció részét alkotó Magyar Koalíció Pártja (MKP) annak érdekében, hogy legalább egy megyében többségben legyenek a magyar nemzetiségűek azt indítványozta, hogy hozzák létre Komárom Megyét a magyarok által jelentős számban lakott hat déli járásból. Ezt az indítványt a kormány egyből elutasította. Igényeik mérséklése érdekében átfogalmazták úgy, hogy az említett hat járás kerülhessen ugyanabba az önkormányzati egységbe, azonban ezt a javaslatot sem fogadták el.⁸⁹ Miután a kormánykoalíción belül sem alakult ki konszenzus, végül az 1996. évi területi beosztás maradt hatályban.

A szlovákiai magyar pártok története a rendszerváltás óta meglehetősen összetett. Napjaink politikájában is fontos szerepet betöltő párt a Magyar Közösség Pártja (MKP). Ezt a nevet 2012 óta viseli, eredetileg Magyar Koalíció Pártja néven jött létre 1998-ban három magyar párt összeolvadásából. A párt az 1998-as és 2002-es választásokon is jól szerepelt és mindkét időszakban kormánytényező volt. Annak ellenére, hogy a párt a 2006-os választásokon érte el története legjobb eredményét, az új nemzeti-baloldali kormány megalakulásával elveszítette addigi szerepét a kormányban. Emiatt az MKP elnökét, Bugár Bélát leváltották és a belső feszültségek odáig fokozódtak, hogy a volt elnök kivált és más parlamenti képviselőkkel együtt 2009-ben megalapította a Most-Híd vegyes nemzetiségű (azaz magyar-szlovák) pártot. Az ezt követő 2010-es, 2012-es és 2016-os választásokon az MKP egyszer sem tudott bejutni a parlamentbe, ellenben a Híd igen.⁹⁰ A 2020-as parlamenti választásokon azonban egyik magyar

⁸⁸ *Csökkent a felvidéki magyarok száma, de nem drasztikusan.* (2022.01.20). Forrás: Magyar Nemzet: <https://magyarnemzet.hu/kulfold/2022/01/csokkent-a-felvideki-magyarok-szama-de-nem-drasztikusan> (Letöltés dátuma: 2022.04.04)

⁸⁹ FAZEKAS, P., HUNCÍK, P. (2004). *Magyarok Szlovákiában (1989-2004)*. (old.: 274-275). Somorja-Dunaszerdahely: Lilium Aurum Könyvkiadó.

⁹⁰ TOKÁR, G. (2017). *A szlovákiai magyar politikai mozgástér változásai*. Forrás: Magyar Kisebbség – Nemzetpolitikai Szemle XXV. ÉVFOLYAM 2021/1-2. (93-94.) szám 22-25.o.

pártnak sem sikerült elérnie a parlamenti küszöböt, így a parlamentbe nem jutott a szlovákiai magyarok érdekeit képviselő párt. E helyzet következtében az MKP, a Híd és az Összefogás pártok több, mint egy év tárgyalás után 2021 márciusában megállapodtak, hogy összeolvadnak a Szövetség nevű közös pártba.⁹¹

6.2 Szlovákia kisebbségi jogi szabályozásai

A Szlovák Köztársaság hatályos alkotmányának negyedik szakasza, amely „A nemzetiségi kisebbségek és etnikai csoportok jogai” nevet viseli, garantálja a kisebbségi jogokat. A negyedik fejezet 34. cikkelyének első bekezdése így szól: *„A Szlovák Köztársaságban nemzetiségi kisebbséget vagy etnikai csoportot alkotó állampolgároknak biztosítva van a sokoldalú fejlődés, főleg a jog a kisebbség más tagjaival vagy csoportjaival együtt fejleszteni saját kultúráját, a jog információkat terjeszteni és kapni saját anyanyelvén, nemzetiségi egyesületekben szerveződni, művelődési és kulturális intézményeket alapítani és fenntartani. A részleteket törvény szabályozza.”*⁹² Az alkotmány ezen kívül biztosítja a saját anyanyelv elsajátítását, a saját anyanyelven történő művelődést, illetve a saját anyanyelv használatát a hivatali érintkezésben és a közügyek intézésében. Bár a saját kultúra fejlesztéséről igen, a nemzeti kisebbségek szimbólumhasználatáról önmagában nem esik szó az alkotmányban és törvényi szinten sem, , aminek orvoslására már több javaslatot is tettek a szlovákiai magyarokat képviselő pártok.⁹³

A szlovák alkotmányról ugyanakkor az is elmondható, hogy erősen megjelenik benne a nemzeti elv kihangsúlyozása, ugyanis a preambuluma úgy kezdődik, hogy „Mi, a szlovák nemzet...”⁹⁴ Ezek a szavak a többi Szlovákiában élő nemzet számára úgy hangozhatnak, mintha ők másodrangúak lennének az államban, amire a magyar pártok többször is felhívták a szlovák parlament figyelmét és kérték a preambulum módosítását. Végül 1992-ben tompítottak a megfogalmazáson és a preambulumba bekerült az is, hogy: *„...együtt a Szlovák Köztársaság területén élő nemzetiségi kisebbségek és etnikai csoportok tagjaival...”*⁹⁵ Emellett az alkotmány 34. cikkelyének harmadik szakasza kizárja a nemzetiségi és etnikai alapon történő

⁹¹ Vissza a parlamentbe! Egyesültek a szlovákiai magyar pártok. (2021.10.02). Forrás: Szabad Európa hírportál: <https://www.szabadeuropa.hu/a/vissza-a-parlamentbe-egyesultek-a-szlovakiai-magyar-partok/31489360.html> (Letöltés dátuma: 2022.04.08).

⁹² Tt. 460/1992. A Szlovák Köztársaság Alkotmánya. Forrás: törvénytár.sk: https://www.torvenytar.sk/pdfRules/1496651864_71_2017.pdf (Letöltés dátuma: 2022.04.05)

⁹³ *Küzdelem a nemzeti szimbólumaink használatáért.* (2019.12.14). Forrás: Ma7.sk felvidéki hírportál: <https://ma7.sk/aktualis/kuzdelem-a-nemzeti-szimbolumaink-hasznalataert> (Letöltés dátuma: 2022.04.05)

⁹⁴ FAZEKAS, HUNCÍK, (2004), old.: 130.

⁹⁵ Tt. 460/1992. A Szlovák Köztársaság Alkotmánya. Forrás: törvénytár.sk: https://www.torvenytar.sk/pdfRules/1496651864_71_2017.pdf (Letöltés dátuma: 2022.04.05)

pozitív diszkriminációt, ami eredetileg a magyarok törekvései ellen irányult, ám végül a romákra volt negatív hatással. Ahogy a preambulumban is, ezt a bekezdést is sokan kifogásolták és elítélték az alkotmányozás idején. Hasonló rész semelyik másik ország alkotmányában nem jelenik meg.

6.3 Szimbólumok a szlovákiai magyarok körében

A Magyar Királyságban Felvidék, illetve Felföld sosem alkotott önálló területi egységet, így önálló jelképrendszere igazán nem tudott kialakulni az évek során. Sőt, mindig is bizonytalan volt, hogy ez a fogalom pontosan mely területeket is jelenti. A szlovákiai magyarok ezért legfőképp az összmagyar szimbólumokat használják. A magyar zászlót és a himnuszot is megemlékezéseken, ünnepnapokon és sporteseményeken használják. Szlovákia területén a rendszerváltás után sem volt és napjainkban sem jellemző a magyar zászló kitűzése középületekre.

Részben a romániai példán felbuzdulva, részben a később ismertett sportesemények körüli viták miatt Szlovákiában is kísérlet zajlik egy saját közösségi zászló kialakítására. A kezdeményezés élére a Magyar Megmaradásért Polgári Társulás állt, amely a történelmi gyökerekhez való visszanyúlásból indult ki a felvidéki zászló megtervezésekor. Thököly Imre és II. Rákóczi Ferenc néhai tevékenysége szorosan kapcsolódik a Felvidék keleti részéhez, így kettejük zászlajának ötvözéséből hozták létre a saját zászlótervezetet. Ezt nyilvános vitára is bocsátották a közösségi oldalukon, ahol leginkább pozitív visszajelzéseket kaptak. Felvidék zászlaját először 2015. április 18-án, Dunaszerdahelyen, a felvidéki kitelepítések megemlékezésén mutatták be a nyilvánosság és az összegyűlték előtt.⁹⁶

⁹⁶ Zászlót bontottak Felvidéken. (2015.04.22). Forrás: Alfahír: https://alfahir.hu/zaszlot_bontottak_felvideken (Letöltés dátuma: 2022.04.05)

3. ábra: Felvidéki zászló⁹⁷

A felvidéki zászló új keletűnek számít más zászlókhoz képest, így széles körű elterjedésről még nem beszélhetünk. Legtöbben nem is ismerik, sem Szlovákiában, sem Magyarországon. Szlovákia területén főként megemlékezéseken és egy-két sportmérkőzésen tűnik fel, Magyarországon pedig a Miskolcon lévő Felvidék Ház nevű kultúrház homlokzatára tűzték ki 2021-ben.⁹⁸ A felvidéki zászló köztudatba való átültetési kísérlete napjainkban is zajlik.

6.4 A szimbólumok körüli jogi konfliktusok

Szlovákiában a magyar szimbólumok körüli legnagyobb konfliktusok sporteseményekhez kapcsolódnak. Pontosabban a dunaszerdahelyi labdarugó csapat, a DAC mérkőzésein használt magyar zászlókhoz, illetve a magyar himnusz elénekléséhez. A DAC a felvidéki magyarok egyfajta sportszimbólumának tekinthető és szurkolóinak szokásává vált, hogy a mérkőzések előtt eléneklék a magyar himnuszt. Mindezt teljesen függetlenül attól, hogy ki a sportklub tulajdonosa és hány magyar származású játékos játszik benne. Leginkább a DAC és Szlovákia fővárosának csapata, a Slovan Bratislava közötti rangadókon volt jellemző, hogy a szlovák szurkolók rendszerint kifütyülték a magyar himnuszt és viszont. A himnuszbotrány azonban nem a két szurkolótábor között alakult ki, hanem amiatt, hogy a szlovák parlament 2019-ben

⁹⁷ *Flag of Felvidék* (2015 proposal). Forrás: Wikipédia:

[https://hu.wikipedia.org/wiki/F%C3%A1jl:Flag_of_Felvid%C3%A9k_\(2015_proposal\).svg](https://hu.wikipedia.org/wiki/F%C3%A1jl:Flag_of_Felvid%C3%A9k_(2015_proposal).svg) (Letöltés dátuma: 2022.04.05)

⁹⁸ *Immár házunk homlokzatán is lobogtatja a szél a felvidéki zászlót.* (2021.03.29). Forrás: Felvidék Ház hivatalos honlapja: <https://felvidekhaz.hu/imm-ar-hazunk-homlok-zatan-is-lobogtatja-a-szel-a-felvideki-zaszlot/> (Letöltés dátuma: 2022.04.05)

elfogadott egy törvénymódosítást, aminek értelmében büntethetővé vált más országok himnuszának eléneklése, illetve zászlajának használata nyilvános eseményeken.⁹⁹

A témával Szlovákiában két jogszabály is foglalkozik, amelyeket azért ebben a fejezetben tárgyalok, mert nem sorolhatóak a kisebbségi jogi szabályozások közé. A kulcsfontosságú az 1993-ban elfogadott, de azóta sokszor módosított 63. számú jelképhasználati törvény, amely egyrészt kiter az állami jelképek tisztázására, másrészt azok használatára is. Utoljára 2019-ben módosították, akkor azonban kétszer is. A háttérben az állt, hogy a Szlovák Nemzeti Párt egyik, egyébként korábban labdarúgóként tevékenykedő képviselője (Dušan Tittel) javaslatára megpróbálták lekorlátozni más államok himnuszainak lejátszását, illetve eléneklését mégpedig csupán azokra az alkalmakra, amikor jelen van az adott ország hivatalosa delegációja. Tittelnek ugyanis nem tetszett, hogy a DAC mérkőzései előtt Dunaszerdahelyen csak a magyar himnuszt játszották, a szlovákról pedig rendszerint megfeledkeztek.¹⁰⁰

Ez a korlátozás természetesen felháborodást váltott ki a magyar kisebbség képviselői között, hiszen körükben a magyar himnusz más alkalmakkor is gyakran elhangzik – például templomokban, iskolai rendezvényeken vagy más sporteseményeken. Úgy tűnt, hogy a törvénymódosítás éppen az utóbbi esetek kivédésére készült. A módosítást figyelmetlenségből több magyar származású kormánypárti képviselő is megszavazta, ami koalíciós feszültséget okozott a Szlovák Nemzeti Párt és Most-Híd szlovák-magyar vegyes párt képviselői között. Andrej Danko, a nemzeti párti házelnök is tompítani akarta ezt a konfliktust, annál is inkább, mert ő a korábbiakban gyakran hangsúlyozta a javuló magyar-szlovák kapcsolatok fontosságát. Végül a törvényt megszavazó koalíció maga kérte Andrej Kiska akkori szlovák államfőtől, hogy a jogszabályt küldje vissza a parlamentnek, hogy még módosíthassanak rajta. A köztársasági elnök pedig ezt azzal a logikus megjegyzéssel tette meg, hogy legközelebb a képviselők valóban olvassák el az eléjük kerülő javaslatokat. Ez a figyelmeztetés leginkább a törvényt megszavazó, aztán meglepődött koalíciós magyar (Most-Híd) képviselőknek szólt.

Az egymásra utalt akkori szlovákiai kormánykoalíció különböző irányultságú pártjai végül egy kiegészítéssel oldották meg a helyzetet.¹⁰¹ A szlovák himnusztól szóló 13. cikkely második

⁹⁹ *Büntethető lesz a magyar himnusz éneklése.* (2019.04.04). Forrás: Új szó szlovákiai magyar hírportál: <https://uj szo.com/kozelet/buntetheto-lesz-a-magyar-himnusz-eneklese> (Letöltés dátuma: 2022.04.09)

¹⁰⁰ *A szlovák elnök visszaküldi a botrányos „himnusztörvényt”.* (2019.04.05). Forrás: Maszol.ro: <https://maszol.ro/kulfold/110272-a-szlovak-elnok-visszakuldi-a-botranynos-himnusztorvenyt> (Letöltés dátuma: 2022.04.11)

¹⁰¹ *Andrej Kiska megvétózta a teljes himnusztörvényt.* (2019.04.11). Forrás: Bumm. sk szlovákiai magyar hírportál: <https://www.bumm.sk/belfold/2019/04/11/andrej-kiska-megvetozta-az-allami-jelkepekrol-szolo-torvenyt> (Letöltés dátuma: 2022.04.11)

bekezdését a következőképpen fogalmazták meg: „Az állami himnuszt az állami ünnepek, emléknapok és más országos vagy helyi jelentőségű alkalmakból játsszák vagy éneklék. Más állam himnuszt akkor játsszák, amikor jelen van ezen állam hivatalos delegációja. Az előző mondat nem érinti a természetes és jogi személyek azon jogát, hogy játsszák vagy énekeljék más állam himnuszt is.”¹⁰²

A magyar zászló kérdése korábban ugyan, de szintén a sportesemények kontextusában került a szlovák törvényhozók látókörébe. A nyilvános sportesemények szervezésével Szlovákiában a 2014. évi 1. számú törvény foglalkozik. Meglehetősen részletes jogszabályról van szó, amely nagyon sok eshetőségre és bírságolási lehetőségre kitér. A törvény 6. cikkelyének első bekezdése a sportesemények szervezőinek köteletségévé tette, hogy a hazai rendezvények során gondoskodjanak a külföldi államok vagy azok jogelődjeinek állami jelképeinek mellőzéséről. A törvény j) pontja szó szerint annak garantálását várja el a szervezőktől, hogy „... a hazai rendezvények során dehonesztáló formában vagy más, a közrend megzavarására vagy a rendezvény rendes menetét veszélyeztető módon nem fog sor kerülni a külföldi államok vagy azok jogelődjei állami jelképeinek használatára.” A fokozott kockázattal járó rendezvények esetében azt is garantálni kell, hogy a hazai rendezvényekre senki be nem viszi külföldi államok, illetve jogelődök állami szimbólumait.¹⁰³

A törvény nemcsak a rendezőkre nézve tartalmaz korlátozó rendelkezéseket, hanem a résztvevőkre nézve is. A 16. cikkely e) pontjának értelmében ugyanis számukra tilos dehonesztáló vagy a közrend megzavarására, illetve a rendezvény rendes menetét veszélyeztető módon használni külföldi államok vagy azok jogelődjeinek az állami szimbólumait. A tilalom ilyen jelképek bevitelére is vonatkozik. E tilalmak megsértését a törvény közigazgatási szabálysértésnek minősítette, amit bírsággal lehet szankcionálni. A bírság mértéke a rendezvény konkrét jellegétől és besorolásától függően változhat. Alapesetben a maximális mértéke 2000 euró, de kockázatos rendezvényeken akár az 50 000 eurót is elérheti.¹⁰⁴

¹⁰² Zákon o štátnych symboloch Slovenskej republiky a ich používaní. 63/1993 Z.z. (1993 évi 63. számú törvény a Szlovák Köztársaság állami jelképeiről és azok használatáról, fordította: Prof. Dr. Halász Iván) Forrás: slov.lex.sk: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1993/63/> (Letöltés dátuma: 2022.04.11)

¹⁰³ Zákon o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov. 1/2014 Z.z. (2014 évi 1. számú törvény a közcélú sportrendezvények szervezéséről és egyes törvények módosításáról, fordította: Prof. Dr. Halász Iván) Forrás: slov.lex.sk: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2014/1/> (Letöltés dátuma: 2022.04.11)

¹⁰⁴ Uo.

7 SZLOVÉNIA

7.1 A szlovéniai magyar közösség közjogi helyzete

A Szlovéniában élő magyarok legnagyobb része az ország legészakibb régiójában, Muravidéken él. Muravidék területe 948,48 km², összlakossága a 2002-es népszámlálás alapján 82 359 fő volt. A 2002-es népszámlálás volt az utolsó, amikor rákérdeztek a nemzetiségi hovatartozásra. Ennek adatai alapján 6243 fő vallotta magát magyarnak, ami a lakosság 6,6 %-a volt. Azonban nem hivatalos adatok alapján azóta ez a szám csökkent, a becslések szerint napjainkban 4000-4500 fő magyar nemzetiségű személy él a térségben. A legnagyobb arányban öt községben élnek magyarok, ahol a szlovén mellett a magyart is hivatalos nyelvként ismerik el. Ez az öt község a következő: Lendva (Lendava), Dobronak (Dobrovnik), Alsómarác (Moravske Toplice), Sal (Šalovci) és Hodos (Hodoš).¹⁰⁵

Ami a magyar kisebbség közjogi helyzetét és érdekképviselését illeti, Szlovéniában az olasz kisebbséggel együtt egyedülálló helyzetben vannak a magyarok, amely helyzet leginkább Szerbia nemzeti tanácsaihoz hasonló. 1975-ben megalakult a Muravidéki Magyar Önkormányzati Nemzeti Közösség (MMÖNK). Erre a Szlovén Köztársaság hatályos alkotmánya és az 1994. évi Önkormányzati Nemzeti Közösségekről szóló törvény is jogalapot ad, amit a következő alfejezetben részletesen is kifejtünk.

Az MMÖNK hatásköre egészen a községi önkormányzatok feletti szinttől, a regionális szinten át országos szintű feladatokra is kiterjed. Legfontosabb tevékenységei közé tartozik Magyarország és a Szlovén Köztársaság állami intézményeivel folytatott együttműködés, valamint a kapcsolatok ápolása más határon túli magyar és nemzetközi kisebbségvédelmi szervezetekkel. Elsődleges feladata a muravidéki magyarok anyanyelvének, nemzeti identitásának megőrzése, érdekeinek érvényesítése, illetve az alkotmányban és a törvényekben biztosított jogok érvényesülésének segítése és ellenőrzése. Az MMÖNK-nak a szlovén parlamentben főszabály szerint egy biztosított állandó helye van, így eredményesen tudja képviselni a Szlovéniában élő magyar nemzeti közösséget.¹⁰⁶

¹⁰⁵ Hungarian National Community. Forrás: Republic of Slovenia: Office for National Minorities website: http://www.arhiv.uvn.gov.si/en/minorities/hungarian_national_community/index.html (Letöltés dátuma: 2022.04.11)

¹⁰⁶ A Muravidéki Magyar Önkormányzati Nemzeti Közösség bemutatkozása. Forrás: Muravidéki Magyar Önkormányzati Nemzeti Közösség hivatalos honlapja: http://www.muravidék.si/?page_id=11&lang=hu (Letöltés dátuma: 2022.04.11)

7.2 Szlovénia kisebbségi jogi szabályozásai

Szlovéniában a magyar nemzeti közösség jogainak legfőbb rendelkezéseit az alkotmány tartalmazza, az olasz nemzeti közösség jogaival együtt. Rögtön az alkotmány elején, az Általános rendelkezések 5. cikkelyében kijelentésre kerül, hogy *„Az állam saját területén..., védi és biztosítja az őshonos olasz és magyar nemzeti közösség jogait.”* Ezt követően a 11. cikkely biztosítja, hogy a magyar lakta községek területén a szlovén mellett a magyar is hivatalos nyelv. A második szakasz 64. cikkelye az őshonos olasz és magyar nemzeti közösség külön jogairól szól, és már legelső mondatával a szimbólumhasználatot biztosítja, ami így szól: *„Az alkotmány az őshonos olasz és magyar nemzeti közösségnek és ezek tagjainak biztosítja a jogot nemzeti szimbólumaik szabad használatára és arra, hogy nemzeti identitásuk megőrzése céljából szervezeteket alapítsanak, fejlesszék a gazdasági, kulturális és tudományos kutatói tevékenységet, valamint a tömegtájékoztatás és a könyvkiadás terén folytatott tevékenységet.”* Az alkotmány rendelkezik továbbá az olasz és magyar nemzeti közösség önkormányzatainak alapításáról, illetve arról is, hogy e közösségek egy-egy képviselője minden alkalommal megválasztásra kerül az Országgyűlésbe.¹⁰⁷ Fontos megemlíteni, hogy csak a magyar és olasz nemzetiség viseli az őshonos státuszt, a többi nemzetiség nem.

Az alkotmányon kívül külön törvény rendelkezik az Önkormányzati Nemzeti Közösségekről. A törvény az Önkormányzati Nemzeti Közösségek feladatai közé sorolja többek között azt, hogy *„az alkotmány és a törvény értelmében önállóan döntenek a hatáskörükbe tartozó összes kérdésről”,* illetve azt is, hogy *„ösztönzik és megszervezik azokat a tevékenységeket, melyek hozzájárulnak az olasz és a magyar nemzeti kisebbség tagjainak nemzeti identitása megőrzéséhez.”* Emellett a törvény garantálja azt is, hogy az állami szerveknek előzetesen meg kell kapniuk az önkormányzati nemzeti közösségek véleményét, mielőtt a nemzeti közösségek helyzetére vonatkozó kérdésekről tárgyalnának. Az önkormányzati nemzeti közösségek képviselő nemzetközi megállapodások előkészítésében is részt vesznek, amennyiben az érinti a helyzetüket és jogaikat.¹⁰⁸ Ebben a törvényben külön nem esik szó a szimbólumokról, feltehetően az alkotmány egyértelmű rendelkezései miatt.

¹⁰⁷ *A Szlovén Köztársaság Alkotmánya.* (1991). Forrás: Kisebbségi Jogvédő Intézet honlapja: <https://www.kji.hu/wp-content/uploads/2017/10/9-es-csatolmany.pdf> (Letöltés dátuma: 2022.04.11)

¹⁰⁸ *Az Önkormányzati Nemzeti Közösségekről szóló törvény.* (1994). Forrás: Muravidéki Magyar Önkormányzati Nemzeti Közösség hivatalos honlapja: <http://muravidek.si/wp-content/uploads/2014/12/torveny.doc> (Letöltés dátuma: 2022.04.11)

7.3 Szimbólumok a szlovéniai magyarok körében

A Szlovénia területén élő magyarok is az összmagyar szimbólumokat használják, saját szimbólumrendszerük nem alakult ki. A vegyesen lakott területeken, ahol magyar nemzetiségűek is élnek a magyar zászlót és himnuszt széles körben lehet használni. Minden közhatalmi épületén ott lobog a magyar zászló, a Szlovén Köztársaság és az Európai Unió zászlaja mellett. Ezeken a területeken bármilyen ünnepély vagy rendezvény alkalmával a magyar szimbólumokat is köteles használnia a közhatalmi intézményeknek, illetve a szlovén himnusz lejátszásakor vagy eléneklésekor a magyar himnusz lejátszása is kötelező. A magyar jellegű egyesületek és szervezetek is kitűzik a magyar zászlót épületeikre és rendezvényeiken felszólal a Himnusz. Szerbiához hasonlóan, Szlovénia egyértelmű és széles körű alkotmányos, illetve törvényi szintű szabályozásainak, valamint a magyar és szlovén felek együttműködésének köszönhetően a muravidéki magyar nemzeti közösséget nem érte a nemzeti szimbólumaik ellen irányuló atrocitás.¹⁰⁹

8 KONKLÚZIÓ

Dolgozatomban megvizsgáltam és összehasonlítottam a Románia, Szerbia, Szlovákia, Szlovénia és Ukrajna területén élő magyar nemzeti közösségek közjogi helyzetét, a kisebbségekre vonatkozó jogi szabályozásokat, az általuk használt szimbólumokat, valamint az ezeket övező konfliktusokat. Kutatásom során az alábbi következtetésekre és megállapításokra jutottam.

A kutatásom elején feltett első kérdéssel kapcsolatban összességében elmondható, hogy a határon túli magyar közösségek túlnyomó része nem alakított ki saját szimbólumrendszert. Ennek legfőbb oka, hogy legtöbbjük 1918 előtt nem rendelkezett az erdélyihez fogható önálló regionális történelmi múlttal. Emiatt leginkább az összmagyar szimbólumokat használják, így a magyar zászlót és himnuszt. Ahol volt, illetve van törekvés saját szimbólumrendszer kialakítására, mint a vajdasági és a felvidéki magyarok esetében, ott is elmondható, hogy a magyar szimbólumokra és a magyar nemzeti színekre alapozzák a zászlóterveiket, fenntartva ezzel a magyar nemzethez való szoros kötődést.

Kivételt jelent a Romániában élő magyarok egy része. A székely szimbólumrendszer a székelyek és Erdély történelmi múltja, régire visszanyúló gyökerei miatt tudott kialakulni és elterjedni széles körben. A székely zászló kapcsán az is kijelenthető, hogy teljesen önálló szín

¹⁰⁹ Lebar Tomislavval, a Muravidéki Magyar Önkormányzati Nemzeti Közösség jogász munkatársával folytatott levelezéséből.

és képvilággal rendelkezik, nem jelennek meg benne a magyar nemzeti színek, sem Magyarország címere.

A kutatásomban feltett második kérdés a szimbólumokkal kapcsolatos konfliktusokra irányult. Az alkotmányozás szintjén és törvényi szinten is nagy különbségek vannak a vizsgált országokban a szimbólumhasználatban. A magyar kisebbségeknek kollektív jogai csak Szerbiában és Szlovéniában vannak. Romániában, Ukrajnában és Szlovákiában egyaránt elmondható, hogy a konfliktusok forrása az állam részéről az, hogy a kisebbségek az összmagyar szimbólumokat használják, amik egyaránt Magyarország, mint állam hivatalos jelképei is. Ugyanakkor fontos megemlíteni, hogy Romániában a székely zászló is ugyanannyi konfliktust szült, annak ellenére is, hogy egy teljesen új, független szimbólumról van szó.

Dolgozatom elkészítése során a fentiek mellett azt is megállapítottam, hogy azokban az országokban kevesebb, vagy egyáltalán nincs konfliktus a szimbólumok használatával kapcsolatban, ahol a jogi szabályozások széles körűek vagy részletesebbek és a gyakorlatban is érvényesülnek. Ahol az állam tiltja és szankcionálja ezek használatát, ott egyfajta tiltakozásként még inkább felerősödik a zászlók kitűzése és himnuszok éneklése. Ez különösen igaz Romániára, ami viszont összefügg az ottani politikai kultúrával és mentalitással.

Emellett azt a következtetést is levontam, hogy a nemzeti kisebbségek jelképei körüli viták nem mindig csak a jogi szabályozásokkal függenek össze. Fontos tényező az önkormányzatiság mértéke, a parlamenti képviselet és a nemzetközi egyezmények hatása is. A konfliktusok mértékeit és lefolyását erősen befolyásolja az is, hogy a kisebbségi pártok éppen kormányon vagy az ellenzékben vannak.

Kutatásom során felvettem a kapcsolatot több külföldi magyar szakértővel, illetve a kisebbségpolitikában aktívan tevékenykedő személlyel. Mind a velük folytatott levelezésből, mind az olvasott hírportálok cikkeiből levonható az a következtetés, hogy mennyire fontos és érzékeny téma a határon túli magyar közösségek számára a szimbólumhasználat és az ezeket körülvevő konfliktusok.

9 KÖSZÖNETNYÍLVÁNÍTÁS

Köszönöm témavezetőmnek a dolgozat elkészítése során nyújtott szakmai támogatást és a szlovák nyelvű források lefordítását. Hálás vagyok Pál Elődnek (Kolozsvár), Nyilas Leonov Anitának (Magyarkanizsa) és Lebar Tomislavnak (Muravidék) önzetlen segítségükért a magyar nyelvű külföldi jogszabályok elküldésében és kérdéseim megválaszolásában.

10 IRODALOMJEGYZÉK

Klasszikus irodalom

BÁRDI, N., FEDINEC, CS., SZARKA, L. (2008). *Kisebbségi magyar közösségek a 20. században* (old.:16., 22). Budapest: Gondolat Kiadó – MTA Kisebbségkutató Intézet.

BOZÓKI, A. (2013). *A magyar közösség Szerbiában – Kisebbségi jogok az Európai Unió normáinak tükrében.* (old.: 188-189). Zenta: Vajdasági Magyar Művelődési Intézet.

CSEERNICSKÓ, I., HIRES-LÁSZLÓ, K., KARMACSI, Z., MÁRKU, A., MÁTÉ, R., TÓTH-OROSZ, E. (2020). *Tévút az ukrán nyelvpolitikában – Ukrajna törvénye „Az ukrán mint államnyelv működésének biztosításáról”.* (elemző áttekintés). (old: 40-43). Törökbálint: Termini Egyesület.

FAZEKAS, P., HUNCÍK, P. (2004). *Magyarok Szlovákiában (1989-2004).* (old.: 274-275). Somorja-Dunaszerdahely: Lilium Aurum Könyvkiadó.

FEDINEC, CS. , HALÁSZ, I. , TÓTH, M. (2016). *A független Ukrajna – Államépítés, alkotmányozás és elsüllyesztett kincsek.* (old.: 153). Budapest: Kalligram kiadó – MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont.

FEDINEC, CS., VEHES, M. (2010). *Kárpátalja 1919-2009 – történelem, politika, kultúra.* (old.: 245-254). Budapest: Argumentum kiadó.

HALÁSZ, I., SCHWEITZER, G. (2010). *Szimbolika és közjog – Az állami és nemzeti jelképek helye a magyar alkotmányos rendszerben.* (old.: 43-45). Pozsony: Kalligram kiadó.

JANCSÓ, B. (1931). *Erdély története* (old.: 3). Kolozsvár: Minerva Irodalmi és Nyomdai Műintézet RT.

KÁNTOR, Z. (2013). *Nemzetpolitikai alapismeretek: Közzolgálati tisztviselők számára* (old.:12). Budapest: Nemzeti Közzolgálati és Tankönyv Kiadó Zrt.

MOLNÁR, D. I. (2018). *Perifériáról perifériára - Kárpátalja népessége 1869-től napjainkig.* (old.: 150). Budapest: Kalligram Kiadó – MTA Kisebbségkutató Intézet. Forrás: real.mtak.hu: http://real.mtak.hu/81339/1/Molnar_DI_karpatalja_nepessege_belivek_press_final_u.pdf (Letöltés dátuma: 2022.03.12)

NOVÁK, Z. CS. (2017). *Holtvágányon. A Ceaușescu rendszer magyarságpolitikája II. 1974—1989* (old.: 26-27; 74-77). Csíkszereda: Pro-Print Kiadó.

PATAKFALVI-CZIRJÁK, Á. (2021). *A székely zászló a politikától a hétköznapiakig*. (old.: 39-42). Budapest: Napvilág kiadó.

VIZI, B. (2013). *Európai Kaleidoszkóp - Az Európai Unió és a kisebbségek*. (old.: 18-20; 70-71). L'Harmattan Kiadó. Forrás: ResearchGate: [EUROPAI KALEIDOSZKOP Az Europai Unio es a kisebbse.pdf](#) (Letöltés dátuma: 2022.02.20).

Tanulmányok, folyóiratok

BADIS, R. (2014) *A vajdasági magyarság fogyatkozásának jellemzői – A 2011-es népszámlálási eredmények ismertetése*. Forrás: Vajdasági Magyar Tudományos Társaság: http://www.vmtt.org.rs/mtn2014/443_449_Badis.pdf (Letöltés dátuma: 2022.03.27)

BITSKEY, B. (2009). *Határon túli magyarság a 21. században* – konferencia-sorozat a Sándor-palotában 2006-2008 – Tanulmányi kötet (old.: 12). Budapest: Köztársasági Elnöki Hivatal. Forrás: mek.oszk: https://mek.oszk.hu/09200/09282/pdf/htm_konyv.pdf (Letöltés dátuma: 2022.02.15).

DOBOS, B. *A kisebbségi nemzeti tanácsok rendszere Szerbiában (Országtanulmány)*. Forrás: Társadalomtudományi Kutatóközpont Kisebbségkutató Intézet: https://kisebbssegkutato.tk.hu/uploads/files/Dobos_UNKP_Szerbia_orzagtanulmany.pdf (Letöltés dátuma: 2022.03.27)

FEDINEC, CS. (2015). *Magyarok Kárpátalján (Ukrajnában)*. Fórum Társadalomtudományi Szemle - (1). old.: 87-100. Forrás: real.mtak.hu: http://real.mtak.hu/23411/1/szemle_2015_1_FINAL_fedinec_u.pdf (Letöltés dátuma: 2022.03.12)

GÁBOR, D. (1997). *Gondolatok a Székely himnuszról*. (old.: 2-4). Forrás: Székely útkereső – irodalmi és művelődési folyóirat 8. évfolyam 1-2-3-4. szám: <http://epa.oszk.hu/01300/01336/00021/pdf/00021.pdf> (Letöltés dátuma: 2022.03.05).

GULYÁS, L. (2010.09.01). *A tartományi rendszer és a nemzeti kérdés Romániában 1950-1968*. Forrás: Tér és Társadalom XXIV. évf./3 : <https://tet.rkk.hu/index.php/TeT/article/view/1334/2664> (Letöltés dátuma: 2022.02.20).

HALÁSZ, I., SCHWEITZER, G. (2020.) *Nemzeti jelképek.* ([1]- [15]) Forrás: Internetes Jogtudományi Enciklopédia: <https://ijoten.hu/szocikk/nemzeti-jelkepek#block-1552> (Letöltés dátuma: 2022.02.18).

PÁL, J. (2011). *A zászló mint nemzeti jelkép Erdélyben 1848-ban és az erdélyi politikai elitek.* Tanulmány. (old.: 9-11). Forrás: academia.edu: https://www.academia.edu/5275938/A_z%C3%A1szl%C3%B3_mint_nemzeti_jelk%C3%A9p_Erd%C3%A9lyben_1848_ban (Letöltés dátuma: 2022.03.06).

TOKÁR, G. (2017). *A szlovákiai magyar politikai mozgástér változásai.* Forrás: Magyar Kisebbség – Nemzetpolitikai Szemle XXV. ÉVFOLYAM 2021/1-2. (93-94.) szám 22-25.o.

VARGA, A. (2019). *A nemzeti kisebbségek jogainak érvényesülése a román alkotmánybírósági esetgyakorlatban.* Forrás: Acta Humana – Emberi Jogi Közlemények, 7(3), 87–118: http://real.mtak.hu/121239/1/Varga_2019.pdf (Letöltés dátuma: 2022.02.27).

VÉKÁS, J. (1998). *Vajdasági magyar eseménynaptár 1988-1997.* Forrás: Regio - Kisebbség, politika, társadalom folyóirat 1998. 9. évf. 2.sz.: <http://epa.oszk.hu/00000/00036/00032/pdf/09.pdf> (Letöltés dátuma: 2022.03.28)

Hírportálok, intézmények

A Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség hivatalos honlapja. (2022). Forrás: kmksz.com.ua: <https://kmksz.com.ua/magunkrol/> (Letöltés dátuma: 2022.03.12)

A Muravidéki Magyar Önkormányzati Nemzeti Közösség bemutatkozása. Forrás: Muravidéki Magyar Önkormányzati Nemzeti Közösség hivatalos honlapja: http://www.muravidek.si/?page_id=11&lang=hu (Letöltés dátuma: 2022.04.11)

A Romániai Magyar Demokrata Szövetség hivatalos oldala. (2022). Forrás: <https://www.rmdsz.ro/page/rolunk> (Letöltés dátuma: 2022.02.27.)

A Székely Nemzeti Tanács hivatalos oldala. (2022). Forrás: sznt.org: <https://www.sznt.org/hu/magunkrol/jelkepeink> (Letöltés dátuma: 2022.03.03).

A szlovák elnök visszaküldi a botrányos „himnusztorvényt”. (2019.04.05). Forrás: Maszol.ro: <https://maszol.ro/kulfold/110272-a-szlovak-elnok-visszakuldi-a-botranyos-himnusztorvenyt> (Letöltés dátuma: 2022.04.11)

A Vajdasági Magyar Szövetség IX. Közgyűlésén, Szabadkán, 2004. június 19-én elfogadott programja. Forrás: Vajdasági Magyar Szövetség hivatalos oldala: <https://www.vmsz.org.rs/ona/dokumentum/program> (Letöltés dátuma: 2022.03.28)

A vajdasági magyarság nemzeti jelképe. Forrás: Magyar Nemzeti Tanács hivatalos honlapja: <https://www.mnt.org.rs/dokumentum/vajdasagi-magyarsag-nemzeti-jelkepe> (Letöltés dátuma: 2022.03.28)

Andrej Kiska megvétózta a teljes himnusztorvényt. (2019.04.11). Forrás: Bumm. sk szlovákiai magyar hírportál: <https://www.bumm.sk/belfold/2019/04/11/andrej-kiska-megvetozta-az-allami-jelkepekrol-szolo-torvenyt> (Letöltés dátuma: 2022.04.11)

Az autonóm Székelyföld mellett tettek hitet a csíkszeredai önkormányzati nagygyűlés részvevői. (2009.09.07). Forrás: Krónika hírportál: https://kronikaonline.ro/erdelyi-hirek/az_autonom_szekelyfold_mellett_tettek_hitet_a_csikszeredai_onkormanyzati_nagygyul_es_reszvevoi (Letöltés dátuma: 2022. 03. 17).

Az SZBU eltávolította a magyar szimbólumokat a tiszasalamoni iskolából. (2017.10.03). Forrás: Kárpátalja.ma: https://karpatalja.ma/karpatalja/kozelet/az-szbu-eltavolitotta-a-magyar-szimbolumokat-a-tizasalamoni-iskolabol/?utm_source=mandiner&utm_medium=link&utm_campaign=mandiner_202203 (Letöltés dátuma: 2022.03.22)

Az új zászlótörvény ellehetetleníti a székely lobogó használatát. (2015.09.27). Forrás: Krónika hírportál: <https://kronikaonline.ro/szempont/az-uj-zaszlotorveny-ellehetetleniti-a-szekely-lobogo-hasznalatat> (Letöltés dátuma: 2022.03.11)

Az UMDSZ rövid története. (2016). Forrás: Kárpátalja.net: <https://xn--krptalja-8yac.net/umdsz-honlapja/> (Letöltés dátuma: 2022.03.12)

Betiltanák a külföldi államok szimbólumainak használatát Ukrajnában. (2021.02.11). Forrás: Kárpátalja.ma: <https://karpatalja.ma/karpatalja/kozelet/betiltanak-a-kulfoldi-allamok-szimbolumainak-hasznalatat-ukrajnaban/> (Letöltés dátuma: 2022.03.22)

Bírság a magyar himnusz elénekléséért. (2014.12.10). Forrás: Krónika hírportál: <https://kronikaonline.ro/erdelyi-hirek/birsag-a-magyar-himnusz-elenekleseert> (Letöltés dátuma: 2022.03.11)

Bírságok a magyar jelképek miatt: egyértelműsíteni készül az RMDSZ a zászlótörvényt. (2021.03.23). Forrás: Maszol hírportál: <https://maszol.ro/belfold/Birsagok-a-magyar-jelkepek-miatt-egyertelmusiteni-keszul-az-RMDSZ-a-zaszlotorvenyt> (Letöltés dátuma: 2022.03.11)

Brenzovics László: az orosz lépéssel a kárpátaljai magyarok is rosszul járhatnak. (2022.02.22). Forrás: Infostart.hu: <https://infostart.hu/kulfold/2022/02/22/brenzovics-laszlo-az-orosz-lepessel-a-karpataljai-magyarok-is-rosszul-jarhatnak#> (Letöltés dátuma: 2022.03.22)

Búcsút mondhatunk a magyar zászlóknak Kárpátalján? (2021.02.10). Forrás: Karpat.In.Ua kárpátaljai hírportál: <https://politic.karpat.in.ua/?p=18581&lang=hu> (Letöltés dátuma: 2022.03.22)

Búcsút mondhatunk a magyar zászlóknak Kárpátalján? (2021.02.10). Forrás: Karpat.in.ua: <https://politic.karpat.in.ua/?p=18581&lang=hu> (Letöltés dátuma: 2022.03.22)

Büntethető lesz a magyar himnusz éneklése. (2019.04.04). Forrás: Új szó szlovákiai magyar hírportál: <https://ujsoz.com/kozelet/buntetheto-lesz-a-magyar-himnusz-eneklese> (Letöltés dátuma: 2022.04.09)

Csökken a felvidéki magyarok száma, de nem drasztikusan. (2022.01.20). Forrás: Magyar Nemzet: <https://magyarnemzet.hu/kulfold/2022/01/csokkent-a-felvideki-magyarok-szama-de-nem-drasztikusan> (Letöltés dátuma: 2022.04.04)

Dmitro Lubinec: A kárpátaljai nemzeti kisebbségek jogai biztosítva lesznek. (2021.06.01). Forrás: Kárpátaljalap.net: <https://karpataljalap.net/2021/06/01/dmitro-lubinec-karpataljai-nemzeti-kisebbssegek-jogai-biztositva-lesznek> (Letöltés dátuma: 2022.03.22)

Erdélystat – Statisztikák. Népeség, etnikumok (2011-es népszámlálás). Forrás: Erdélystat: <http://statisztikak.erdelystat.ro/adatlapok/erdely/3280> (Letöltés dátuma: 2022.02.27.)

Flag of Felvidék (2015 proposal). Forrás: Wikipédia: [https://hu.wikipedia.org/wiki/F%C3%A1jl:Flag_of_Felvid%C3%A9k_\(2015_proposal\).svg](https://hu.wikipedia.org/wiki/F%C3%A1jl:Flag_of_Felvid%C3%A9k_(2015_proposal).svg) (Letöltés dátuma: 2022.04.05)

Fornak az indulatok a Beregszászi járás körül. (2020.06.16). Forrás: Kárpátaljalap.net: <https://karpataljalap.net/2020/06/16/fornak-az-indulatok-beregszaszi-jaras-korul> (Letöltés dátuma: 2022.03.24)

Hat járás marad meg Kárpátalján. (2020.07.18). Forrás: Kárpátalja lap: <https://karpataljalap.net/2020/07/18/hat-jaras-marad-meg-karpataljan> (Letöltés dátuma: 2022.03.12)

Hazaárulás címén indult büntetőeljárás a magyar himnusz eléneklése miatt szürtei képviselők ellen. (2020.12.12). Forrás: Kárpátalja lap: <https://karpataljalap.net/2020/12/12/hazaarulas-cimen-indult-buntetoeljaras-magyar-himnusz-eleneklese-miatt-szurtei-kepviselok> (Letöltés dátuma: 2022.03.21)

Hungarian National Community. Forrás: Republic of Slovenia: Office for National Minorities website: http://www.arhiv.uvn.gov.si/en/minorities/hungarian_national_community/index.html (Letöltés dátuma: 2022.04.11)

Immár házunk homlokzatán is lobogtatja a szél a felvidéki zászlót. (2021.03.29). Forrás: Felvidék Ház hivatalos honlapja: <https://felvidekhaz.hu/immhar-hazunk-homlokzatan-is-lobogatja-a-szel-a-felvideki-zaszlot/> (Letöltés dátuma: 2022.04.05)

Küzdelem a nemzeti szimbólumaink használatáért. (2019.12.14). Forrás: Ma7.sk felvidéki hírportál: <https://ma7.sk/aktualis/kuzdelem-a-nemzeti-szimbolumaink-hasznalataert> (Letöltés dátuma: 2022.04.05)

Letépték a magyar zászlót Beregszászon, bekérték az ukrán nagykövetet. (2017.11.13). Forrás: Krónika hírportál: <https://kronikaonline.ro/kulfold/leteptek-a-magyar-zaszlot-beregszaszon-bekerettek-az-ukran-nagykovetet> (Letöltés dátuma: 2022.03.22)

Magyar pártok a romániai választások előtt: megugrani a parlamenti küszöböt. (2020.12.05). Forrás: Szabad Európa hírportál: <https://www.szabadeuropa.hu/a/romaniai-parlamenti-valasztasok-magyar-partok-parlamenti-kuszob-elozetes/30985378.html> (Letöltés dátuma: 2022.02.27)

MAGYARORSZÁG KIJEVI NAGYKÖVETSÉGÉNEK 2020. DECEMBER 2-I KÖZLEMÉNYE. (2020.12.02). Forrás: Magyarország Nagykövetsége Kijev: <https://kijev.mfa.gov.hu/news/magyarorszag-kijevi-nagykoevetsegenek-2020-december-2-i-koezlemenye> (Letöltés dátuma: 2022.03.21)

Mi is az a székely zászló? – Interjú Mihály János szakértővel. (2013.02.25). Forrás: Transindex.ro: <https://itthon.transindex.ro/?cikk=19667> (Letöltés dátuma: 2022. 03. 03).

Mit nem tudunk még az igazi székely himnuszról? (2021.01.30). Forrás: Erdély.ma: <https://www.erdely.ma/mit-nem-tudunk-meg-az-igazi-szekely-himnuszrol> (Letöltés dátuma: 2022.03.05).

Nem csitulnak a zászlóviták. (2014.01.24). Forrás: Krónika hírportál: <https://kronikaonline.ro/erdelyi-hirek/szazat-tuznenek-ki-az-eltavolitott-uzoni-szekely-zaszlo-helyett> (Letöltés dátuma: 2022.03.11)

Nem lehet Hargita megye jelképe a székely zászló. (2012.09.28). Forrás: Transindex.ro: <https://itthon.transindex.ro/?hir=30628> (Letöltés dátuma: 2022.03.06)

Nem lesz magyar himnusz Kárpátalján. (2011.09.18). Forrás: Kárpátalja.ma: <https://karpatalja.ma/karpatalja/kozelet/nem-lesz-magyar-himnusz-karpataljan/> (Letöltés dátuma: 2022.03.21)

RMDSZ: kiemelt nemzeti érték lett a Székely himnusz. (2022.01.22). Forrás: Kárpátalja. ma hírportál: <https://karpatalja.ma/kitekinto/karpat-medence/rmdsz-szekely-himnusz/> (Letöltés dátuma: 2022.03.05).

Szlovák Köztársaság 2021-es népszámlálásának adatai. Forrás: Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala: <https://www.scitanie.sk/> (Letöltés dátuma: 2022.04.04)

Vissza a parlamentbe! Egyesültek a szlovákiai magyar pártok. (2021.10.02). Forrás: Szabad Európa hírportál: <https://www.szabadeuropa.hu/a/vissza-a-parlamentbe-egyesultek-a-szlovakiai-magyar-partok/31489360.html> (Letöltés dátuma: 2022.04.08).

Zászlóháború. (2014.12.15). Forrás: Főtér hírportál: https://foter.ro/cikk/20141215_tamas_sandor_a_haromszeki_prefektussal_izmozik/ (Letöltés dátuma: 2022.03.11)

Zászlót bontottak Felvidéken. (2015.04.22). Forrás: Alfahír: https://alfahir.hu/zaszlot_bontottak_felvideken (Letöltés dátuma: 2022.04.05)

Jogsabályok, szerződések

A Szlovén Köztársaság Alkotmánya. (1991). Forrás: Kisebbségi Jogvédő Intézet honlapja: <https://www.kji.hu/wp-content/uploads/2017/10/9-es-csatolmany.pdf> (Letöltés dátuma: 2022.04.11)

Románia 1991. évi Alkotmánya. (6.; 32.; 59. szakasz) Forrás: HULEX jogtár: <https://jogtar.hulex.hu/torveny/romania-1991-evi-alkotmánya> (Letöltés dátuma: 2022.02.27)

A Szlovák Köztársaság Alkotmánya. Tt. 460/1992. Forrás: törvénytár.sk: https://www.torvenytar.sk/pdfRules/1496651864_71_2017.pdf (Letöltés dátuma: 2022.04.05)

Nyilatkozat a nemzeti vagy etnikai, vallási és nyelvi kisebbségekhez tartozó személyek jogairól. (1992). Egyesült Nemzetek Szervezete, a Közgyűlés 47/135. sz. Határozata. Forrás: adattar.adatbank.transindex.ro: <http://adattar.adatbank.transindex.ro/nemzetkozi/dec-h.htm> (Letöltés dátuma: 2022.02.20).

Ukrajna törvénye a nemzetiségi kisebbségekről. (1992). Forrás: transindex.ro: http://adattar.adatbank.transindex.ro/Ukrajna/Ukran_kistorv_1992hu.htm (Letöltés dátuma: 2022.03.15)

Zákon o štátnych symboloch Slovenskej republiky a ich používaní. 63/1993 Z.z. (1993 évi 63. számú törvény a Szlovák Köztársaság állami jelképeiről és azok használatáról, fordította: Prof. Dr. Halász Iván) Forrás: slov.lex.sk: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1993/63/> (Letöltés dátuma: 2022.04.11)

Az Önkormányzati Nemzeti Közösségekről szóló törvény. (1994). Forrás: Muravidéki Magyar Önkormányzati Nemzeti Közösség hivatalos honlapja: <http://muravidek.si/wp-content/uploads/2014/12/torveny.doc> (Letöltés dátuma: 2022.04.11)

1995. évi XLV. törvény a Magyar Köztársaság és Ukrajna között a jószomszédság és az együttműködés alapjairól Kijevben, az 1991. évi december hó 6. napján aláírt Szerződés kihirdetéséről. Forrás: Wolters Kluwer: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99500045.tv> (Letöltés dátuma: 2022.03.15)

Ukrajna alkotmánya. (1996, részlet). Forrás: transindex.ro: http://adattar.adatbank.transindex.ro/Ukrajna/Ukran_alkotmany_hu.htm (Letöltés dátuma: 2022.03.15)

1999. évi XXXIV. törvény az Európa Tanács Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló, Strasbourgban, 1995. február 1-jén kelt Keretegyezményének kihirdetéséről. Európa Tanács. Forrás: net.jogtar.hu: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99900034.TV> (Letöltés dátuma: 2022.02.20)

Törvény a nemzeti kisebbségek jogainak és szabadságainak védelméről. (2002). (Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye, 72/09. szám). Forrás: Magyar Nemzeti Tanács hivatalos honlapja:

https://www.mnt.org.rs/sites/default/files/attachments/torveny_a_nemzeti_kisebbssegek_jogainak_es_szabadsagjogainak_vedelmerol.docx (Letöltés dátuma: 2022.03.31)

A Szerb Köztársaság Alkotmánya. (A Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye, 98/2006. szám).

Forrás: Magyar Nemzeti Tanács hivatalos honlapja:

https://www.mnt.org.rs/sites/default/files/attachments/a_szerb_koztarsasag_alkotmánya.doc

(Letöltés dátuma: 2022.03.31)

Törvény a nemzeti kisebbségek nemzeti tanácsairól. (Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye, 72/2009. szám) Forrás: Magyar Nemzeti Tanács hivatalos honlapja:

https://www.mnt.org.rs/sites/default/files/attachments/torveny_a_nemzeti_kisebbssegek_nemzeti_tanacsairol.docx (Letöltés dátuma: 2022.03.31)

Zákon o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

1/2014 Z.z. (2014 évi 1. számú törvény a közcélú sportrendezvények szervezéséről és egyes törvények módosításáról, fordította: Prof. Dr. Halász Iván) Forrás: slov.lex.sk:

<https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2014/1/> (Letöltés dátuma: 2022.04.11)